

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 15

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

10. SEPTEMBRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk • 0,93 €

Snímka: archív

Cirkevný kalendár v tejto polovici septembra zaznamenáva dva sviatočné dni, ktoré spolu veľmi tesne súvisia a ktoré majú i pre nás Slovákov celkom osobitnú dôležitosť. Na 14. septembra pripadá sviatok Povýšenia sv. Kríža, a hneď po ňom, 15. septembra nás Cirkev povzbudzuje osláviť deň Sedembolestnej Panny Márie. Nevieť, či všetci cítite tak hlboko nielen vnútornú, teologickú, ale i vonkajšiu, povedal by som, folkloristickú spätosť týchto dvoch liturgických sviatkov, ako ju pociťujem ja osobne. Narodil som sa totiž a prežil som svoju prvú mladosť v Krivianoch, v malebnom údolí Torysy, kde každoročný odpust pri farskom kostole sv. Štefana Prvomučeníka sa nekoná v deň tohto hlavného patróna, ale práve 14. septembra, na sviatok Povýšenia sv. Kríža. Tento sviatok so svojim hlbokým obsahom poznačil moju dušu od útlej mladosti a tajomstvo sv. Kríža ostalo mi povždy jedným z nosných stĺpov môjho duchovného života. K nemu sa celkom organicky pridružila úcta a láska k tajomstvu bolesti Panny Márie, keď som potom mal šťastie stráviť tri roky gymnaziálnych štúdií priamo pod plášt'om Sedembolestnej Patrónky Slovenska pri jej bazilike v Šaštíne. Vtedy bola táto naša národná svätýňa spravovaná saleziánmi, ktorých zakladateľ, jeden z najúspešnejších katolíckych vychovávateľov mládeže, sv. Ján Bosco

Svätý kríž a Sedembolestná

(1815 - 1888) bol tiež veľkým ctiteľom Sedembolestnej Panny Márie. Jej venoval jednu zo svojich najprvších publikácií - „Veniec sedembolestí Márie“ (asi roku 1844) - ktorej podstatné časti vsunul potom aj do svojej povestnej nábožensko-výchovnej príručky „Zaplatený mladík“ z roku 1847, ktorá za jeho života dosiahla 120 vydaní.

MILAN S. ĎURICA

Tajomstvo sv. Kríža bolo vždy a navždy ostane ústredným tajomstvom našej svätej viery, ktoré pochopia iba tí, ktorým to Boh Otec dá pochopiť. Už sv. Pavol jasne prehlásil, že tajomstvo Kríža - ukrižovaného Syna Božieho - javilo sa Židom ako pohoršenie a Grékom ako nezmysel (1. Kor. 2,23), iba pre veriacich ono znamená Krista samého ako Božiu moc a múdrosť Božiu, skrze ktoré aj my dosiahneme poznanie Boha, jeho ospra-

vednenie, jeho vykúpenie a posvätenie našich duší. Keby Kristus nebol za nás umrel na kríži a nebol zvíťazil nad smrťou svojím Zmŕtvychvstaním, márna by bola naša viera (1. Kor. 15,14-17), nemala by solídneho základu naša nádej v život večný, nemala by sa čím živiť naša láska k Bohu. Iba cestou sv. Kríža môžeme dosiahnuť svetla pre poznanie Pravdy a stať sa hodnými nasledovať Ježiša Krista (Mt. 10,38).

Naši slovenskí otcovia a matky dobre pochopili túto základnú pravdu viery. Ak sa pozrieme po našich slovenských kostoloch, zistíme, že 177 z nich je zasvätených sv. Krížu (v minulosti ich bolo vyše 200) a okrem toho v ďalších 159 kostoloch sa uctia tajomstvá, spojené s obetou sv. Kríža.

Na vykúpeľskom diele Kristovom sa celkom osobitným spôsobom zúčastnila jeho Matka Panna Mária.

(Pokračovanie na 5. strane)

Mohol by som sa vám prihovoriť na mnoho tém. Po letnej pauze je tých námetov neúrekom. Akoby zlo nepoznalo uhorkovú sezónu. A veru, pomyslel som si, mohlo radšej ísť oddychovať voľakam k moru. Veď aj šlo, ale nie oddychovať, no rúcať a zabíjať - v podobe hurikánu, ktorý sa rútil na americké pobrežie. A tak mi v tejto súvislosti napadlo, prečo tzv. moderný človek, odpojčený osvietenstvom, dokonca i ten veriaci, necíti znamenia čias. Keby si americká administratíva hoci aspoň raz ročne, v období hurikánov, uvedomila, že jej ekonomická a vojenská moc nie je papek, ktorým má zvyšok sveta mlátiť po hlave, no byť príkladom ostatným štátom a národom, USA by i dnes boli

Čosi ako čítanie z gule

TEODOR KRIŽKA

menej kontroverzným vzorom. I dnes by boli lepšou alternatívou, tak, ako tomu bolo donedávna, keď svet bol rozseknutý na dve polovice. No po páde komunizmu sa jej šťastena otočila chrbtom. USA zabudli, že chceli byť príkladom, a poponáhľali sa obsadiť čo najviac pozícií na šachovnici sveta. Postkomunistické štáty, zdeprimované desaťročiami malomocnej totality, im padli k nohám takpovediac ako zrelé hrušky. Ale im to nestačí. Idú ďalej. Idú za novými zdrojmi. Za ropou a plynom. Ovládnu Balkán a Pobaltie. Idú do Afganistanu a Iraku. Rozmiestňujú radar v Česku, rakety v Poľsku. Šuchocú dolármi nad hlavami Ukrajincov a naposledy vznešeného Gruzínska. To všetko za hlasného súhlasu médií, ktorých vlastníci sú napospol vyznavači monopolárnej americkej dominancie.

Iba slepý si nevíšimne, ako sa USA opevňujú. Okolo svojich hraníc? Ha-ha! No tak kde? Predsa okolo matičky Rusi.

Keď som pred šesťnástimi rokmi z úst kandidáta na prezidenta USA osobne počul, že Rusko sa má rozpadnúť na niekoľko desiatok štátov, spomenul tuším päťdesiatšesť, začal som si všímať, čo sa to vlastne pod rúškom demokratických revolúcií a humanitárnych vojenských zásahov deje. A keď okrem iného spomenul, že i Čína sa rozpadne na štyri štáty, vtiahnúť do konfliktov, a zámienkou bude vojna so Severnou Kóreou, mal som pocit, že sedím pred dobre informovanou Sibylou.

To všetko bolo možné projektovať v čase, keď v Bielom dome zabávali svet hrou na saxofóne a v Kremli pil vodku skorumpovaný Jeľčín. No výhra republikána Busha vyčírila scénu. Časy, keď víťazila pravda a láska, sa skončili. USA pridali plyn na motore svojich dobovačných chůťok, a tak aj v Kremli musel chtiac-nechtiac nastať poriadok. Bush však vedel, že má náskok a že ten náskok musí čo najlepšie využiť, kým sa ruský medveď nepostaví na nohy.

No a máme tu stav, ktorý už poznáte. Ruské vojská obsadili Osetínsko a Abcházsko, teritória tendujúce k spolupráci s ním, zatiaľ čo zvyšok Gruzínska usiluje o vstup do NATO.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Spomienka na Andreja Hlinku v Bratislave

Dňa 16. augusta uplynulo 70 rokov od smrti Andreja Hlinku. Pri tejto príležitosti sa konali spomienkové slávnosti na viacerých miestach: v Nitre, Žiline, Trnave, Bratislave a inde. Hlavné oslavy prebiehali v Ružomberku v nedeľu 17. augusta.

V Bratislave spomienkové stretnutie pri pamätníku Andreja Hlinku v Ružinove organizovala Spoločnosť Andreja Hlinku a Mestský úrad Bratislava-Ružinov. Stretnutie poz-

Zhromaždili sme sa, aby sme si pripomenuli 70. výročie smrti Andreja Hlinku. S úctou a vdáčanťou sa skláňame nad zásluhami jedného z najväčších synov slovenského národa a jednej z najsvetlejších postáv slovenských dejín.

Sedemdesiat rokov prešlo od jeho smrti. Jeho pohreb r. 1938 bol udalostou, akú Slovensko dovtedy nevidelo. Bola to mohutná manifestácia vdáčaného ľudu, ktorému Hlinka bol vodcom i otcem. Dnes je nás tu iba hŕstka, ale aj to je dosť, aby sme aspoň symbolicky splatili čiastku nášho dlhu tomuto veľkému Slovákov.

Sedemdesiat rokov, ktoré nás delia od smutných augustových dní v Ružomberku, boli obdobím, v ktorom Hlinkov národ bol vystavený pokoreniu, poniženiu, brutálnemu útoku na jeho mravné a duchovné hodnoty. Toto všetko zanechalo svoje stopy a spôsobilo rany a trauma, z ktorých sa len pomaly zotavujeme. V tom štyridsaťročnom období komunistického útlaku aj Hlinka bol predmetom potupy a znevažovania. A keď ho nemohli vyhodit' zo slovenských dejín, pokúšali sa predstavovať ho v tých najčiernejších farbách.

Ale triumf ľži nad pravdou a násilím nad spravodlivosťou nikdy nie je trvalý. Odporcovia a hanobitelia Andreja Hlinku, ktorí mu upierali jeho nehybné zásluhy za slovenský národ, už väčšinou skončili neslávne a tí, čo ešte nepadli, padnú a stratia sa v priepadlisku dejín.

Hlinkova veľkosť spočíva v tom, že všetky svoje sily a schopnosti dal do

služieb Cirkvi ako horlivý kňaz a do služieb národa ako neohrozený bojovník za jeho práva. Jeho životným heslom bolo: „Za Boha a Národ!“ Tejto zásady sa držal a chápal ju ako svoju povinnosť. Ani žaláre, ani pokuty, ani nijaké tresty, ktorými ho jeho a naši nepriatelia stíhali, ho nevedelo zastrašiť a odviesť od cesty, ktorú si ako mladý kňaz vytýčil: pracovať za duchovné a sociálne dobro svojho ľudu. Keby bol - ako sa hovorí - „dal pokoj politike“, mohol dosiahnuť tie najvyššie postavenia v cirkevnej hierarchii. Keby bol zaprel svoj pôvod a počúval hlasy nepriateľov a nežičlivcov národa, mohol pohodlne žiť ako biskup, ako napríklad jeho niekdajší priateľ, skalický rodák Ján Černoch, ktorý sa stal arcibiskupom a kardinálom-prímasom v Ostrihomu. Ale Hlinka konal podľa svojho svedomia, i keď vedel, že ho čaká „života cesta trnistá.“

Preňho služba Cirkvi a Bohu bola neodlučiteľne zviazaná so službou svojmu národu. Hovorieval: „Ako vták potrebuje dve krídla k lietanu, tak aj kňaz musí slúžiť Bohu i národu. Vták s jedným krídlom nevzlietne, ani kňaz, ktorý zanedbáva svoje povinnosti voči národu, nie je úplným kňazom podľa Kristovho príkladu. Ježiš nielen učil a kázal, ale mal zľutovanie nad zástupmi a keď boli hladní, zázračne ich nakrmil, keď boli chorí, ich uzdravoval a vyhánal diablov z tých, čo boli nimi posadlí.“

V tomto ohľade Hlinka je vzorom a príkladom každému z nás: rovnako

stávalo z kladení vencov pri pamätníku Andreja Hlinku. Príležitostný prejav predniesol František Vnuk, ktorý vo svojom príhovore zhodnotil osobnosť Andreja Hlinku. Po krátkej spomienke pri pamätníku sa prítomní zúčastnili zádušnej sv. omše v kostole sv. Vincenta de Paul. Po omši bola slávnostná akadémia v kostolnej hale, na ktorej osobnosť A. Hlinku zhodnotil Prof. Augustín Marián Húska, bývalý podpredseda Národnej rady Slovenskej republiky.

kňazom ako laikom. Do boja za práva utláčaného národa nebal sa nastúpiť proti obrovskej presile. Jeho biskup ho suspendoval, svetská moc ho vrhla do väzenia, mnohí priatelia ho opustili, ale on neprestával bojovať za vec, o ktorej bol presvedčený, že je spravodlivá. Pred nastúpením do uhorského väzenia prorocky povedal: „Ešte pravda nikdy nadarmo netrpela, nebude nadarmo trpieť ani naša pravda slovenská!“ Bolo to vo veľkej miere jeho pričinením, že Slovensko sa zbavilo maďarského útlaku a vstúpilo do spoločného štátu s bratmi Čechmi. A keď videl, že bratia Česi to nemyslia s nami úprimne, neváhal znovu vziať na seba úlohu bojovníka a znovu ísť do žalára. Keď bol prepustený na slobodu, pokračoval tam, kde prestal a všetky svoje sily zapojil do boja za autonómiu Slovenska.

Autonómia Slovenska a neskôr samostatný slovenský štát boli ovocím boja a úsilia Andreja Hlinku a tých, ktorí ho nasledovali, ktorých inšpiroval svojim príkladom a priťahoval svojou charizmatickou osobnosťou. Hlinka ako kňaz horel láskou k Bohu a ohňom za sociálnu spravodlivosť, za prirodzené právo Božieho ľudu.

A táto láska ho hnala, aby pracoval, trpel a bojoval za svoj národ. A my tu dnes ďakujeme Pánu Bohu, že dal nášmu národu v časoch poroby takého šľachteneho vodcu.

Večná česť jeho pamiatke!

FRANTIŠEK VNUK

Čosi ako čítanie z gule

(Dokončenie z 1. strany)

Iba na porovnanie: Predstavte si, že by Rusi s Kubou obnovili vojenský pakt, alebo by reagovali pozitívne na ponuku Huga Chaveza rozmiestniť bombardéry na území Venezuely. Bol by to asi šach-mat. Ale tak ďaleko ešte nie sú. Zatiaľ len kontrujú jednostrannému úsiliu Kosova osamostatniť sa do područia USA a vytlačiť tak definitívne Rusko z pozícií na Balkáne.

Aké je to krásne, hovoriť o ľudských právach všade tam, kam sa potrebujeme votrieť podľa možnosti bez strát, s vylúčením vojenskej sily. Aké je to ušľachtilé nahovárať Dávidovi, že je Goliáš. Keď Pán Boh dá, predsa aj motyka vystrelí. Gruzínska motyka síce vystrelila, no utrpela fiasko. Rusko už, zdá sa, definitívne povedalo, a dosť. Kto počúva propagandistické rečičky „pravdolásťkovcov“ typu Václava Havla, ktorí pravdu a lásku sprivatizovali do vienkanglosaských záujmov, už neuverí, že týmto ľuďom ozaj išlo len o slobodu ľudského svedomia.

Ha-ha po druhý raz, tentoraz do vlastnej hrsti.

I ja som tak naivne, až detsky veril Vaškovým srdiečkam, ktoré s obľubou kreslil pod svoj podpis. I ja som veril, že to myslí vážne, keď vraví, že po rozpustení Varšavskej zmluvy sa má rozpustiť i NATO. I ja som sa nádejal, že to celý svet odzbrojí, nielen slovenský zbojá-

renský priemysel, čo spôsobilo stratu práce pre státisíce Slovákov. I ja som si myslel, že máme byť Rusku tak trochu vdáční, že vyhadzujú komunizmus, ktorý im zo západu exportovali pred deväťdesiatjeden rokmi, nevystrelili po nás ani jeden náboj. Veď ak by sa mali rozpadnúť USA, pochybujem, že by ich kopancie nezasiahli pol sveta.

Nepokračujem ďalej. Nejdem hodnotiť, či Rusko bolo v práve vtrhnúť na územie Gruzínska, ako nejdem hodnotiť prítomnosť stoviek dôstojníkov cudzích armád školiacich tú gruzínsku na boj - s kým? Chcem len pozvať k zamysleniu sa, čo to všetko znamená pre nás a pre naše Slovensko. Chcem pozvať k uvažovaniu, že súc v NATO a EÚ môžeme byť vtiahnutí, a vlastne aj sme vtiahnutí, do zámerov USA a jeho spojencov kdekoľvek, kde si to uzmyslí, podobne, ako sme boli vtiahnutí do expanzie globalizáciechťivého komunizmu. A kladím otázku, čo to znamená pre nás. Či sa u nás skončí slobodná diskusia, ktorá nikdy ani nemohla začať, lebo médiá ju jednoducho neumoznili. Či ľavicový boľševizmus nevystrieda boľševizmus pravícový. A nakoniec, či pred sebou nemáme nové päťdesiate roky, len v inej, možno oranžovej farbe, keď sa opäť - po koľký raz - budú lámať aj naše charaktery.

TEODOR KRIŽKA

Literárny klub BERNOLÁK pri Spolku svätého Vojtecha v Trnave
a Miestnom odbore Matice slovenskej v Trnave
v spolupráci s Mestom Trnava,
Knižnicou Juraja Fándlyho v Trnave,
Bernolákovou spoločnosťou v Bratislave
a redakciou dvojtyždenníka KULTÚRA

v y h l a s u j ú

XI. ročník celoslovenskej literárnej súťaže O Cenu Slovenského učeného tovarišstva 2008/2009

Základné delenie: poézia a próza

Súťažné kategórie: I. kategória žiaci a študenti do 15 rokov
II. kategória od 16 do 30 rokov
III. kategória od 31 rokov vyššie

Podmienky súťaže :

Do súťaže sa môžu prihlásiť autori s vlastnou nepublikovanou tvorbou. Súťaž nie je anonymná, práce sa nevracajú. Zaslatať možno 5 básní alebo krátke prózy v max. rozsahu 5 strán, t. j. 150 riadkov. Práce treba zaslatať štvormo, rozdelené a zopnuté do štyroch samostatných častí. Na vrchnom liste každej časti v pravom hornom rohu treba uviesť presné údaje: meno, priezvisko, adresu, vek, kategóriu (poézia, próza). Na vrchnom liste treba uviesť obsah: názvy jednotlivých básní, resp. poviedok. Každý samostatný list označte v pravom hornom rohu menom autora.
Uzávierka prác je 31. január 2009
Práce na obálke označte „literárna súťaž“ a zasielajte na adresu: Spolok svätého Vojtecha, Radlinského 5, 917 01 Trnava. Blížšie informácie na čísle 0905/852788

U p o z o r n e n i e :

Práce zaslané po uzávierke nebudú do súťaže prijaté. Práce, ktoré nebudú spĺňať uvedené formálne náležitosti, nebudú hodnotené. Vyhodnotenie súťaže bude uverejnené v Katolíckych novinách, Slovenských národných novinách, Učiteľských novinách, KULTÚRE ako aj v regionálnych periodikách. Predpokladaný dátum vyhodnotenia súťaže je máj 2009. Na vyhodnotenie sú pozývaní iba ocenení účastníci.

Celoslovenská literárna súťaž o Cenu Slovenského učeného tovarišstva bola v médiách označovaná za medzinárodnú. Do predchádzajúcich ročníkov sa prihlásili autori zo Slovenska, Talianska, Španielska, Čiech a Kanady. Máme radosť „z návratov našich dcér a synov, ktoré prinášajú vzájomné potešenie, povzbudenie a načerpanie síl“. Minulý ročník bol zvláštny aj tým, že porota okrem tradičných cien udelila Čestné uznanie aj 35. autorom do 15 rokov z viacerých škôl na Slovensku.

Kontroverzný Alexander Dubček

Počas jeho účinkovania vo vysokých funkciách KSS sa uskutočnili politické monsterprocesy s ľuďmi, demokratmi, uskutočnila sa likvidácia katolíckych reholí, prebehli procesy s tzv. zradnými biskupmi, tisícky kňazov bolo pozbavených pastorácie v rámci tzv. Katolíckej akcie, stovky kňazov, laikov a politických oponentov bolo dlhoročne uväznených, týraných, umučených a popravených. Bezohľadne sa uskutočňovala kolektívizácia, tisícky študentov boli povyhadzované zo štúdií. Vykonal sa vystaňhovacia akcia B neziaducich, ako aj ďalšie prenasledovanie a ponižovanie občanov. Keď prišiel rad aj na tých, ktorí rozotáčali koleso násilím a bezprávia, A. Dubček v roku 1954 vyzýval na neúprosný boj proti buržoáznemu nacionalizmu a k výchove Slovákov v duchu československého nacionalizmu. Nie je známy ani jeden prípad, kedy by sa bol A. Dubček ozval, alebo zakročil proti páchanej nepravosti. Napríklad ako tajomník KV KSČ v Trenčíne nezabránil politickému procesu a šutpednej poprave troch trenčianskych študentov - Tesára, Púčíka a Tunegu.

V roku 1968 sa síce pridá k obrodnému procesu, mal však o ňom vlastné predstavy a ostal protagonistom komunizmu. Podpisal tzv. Moskovské protokoly, a následnú normalizáciu de facto začal on. Na zasadnutí ÚV KSČ 14. 11. 1968 povedal: „Veľkú pozornosť musíme venovať strane, kde tiež jestvujú krajnosti. Predovšetkým ide o prúd, o určité názory, ktorý vniesol do pojanuárového obdobia tendencie podliehať živelnosti oslabovať vedúcu úlohu strany. Dnes tento prúd vystupuje s výhradami k niektorým záverom Moskovských dohôd, kladie neuvážene radikalistické požiadavky. Normalizácii pomerov v našej

krajine bránia predovšetkým antikomunistické a antisovietske sily a tendencie. Považovali sme ich, ako sme to formulovali na májovom pléne Ústredného výboru strany, a aj dnes, za hlavné nebezpečenstvo pre rozvoj socializmu v našej vlasti.“

K otázke vedúcej úlohy strany povedal: „Za najdôležitejšiu úlohu pri upevňovaní politického systému pokladáme upevňovanie vedúcej úlohy strany. Svoje vedúce postavenie zabezpečuje strana týmito základnými spôsobmi a metódami:“, ktoré rozviedol. Napr. na adresu komunikačných prostriedkov o. i. uviedol: „Nové na našom stanovisku je iba to, že sme museli urobiť energetickejšie kroky, aby sme odstránili nedostatky v tlači. ... Množili sa nezáväzné a od politickej reality odtrhnuté úvahy a polemiky. Nastalovali sa nečasové problémy. Publikovali sa mnohé i protisocialistické úvahy. S oprávnenou kritikou niektorých osôb stupňovala sa i demagogická kritika. Viedli sa prenáhlené a zveličované kampane“ atď. (ČSTK 14. 11. 1968; VÝBER 24/1968) Po takej kritike prišli mnohí novinári o svoje miesta.

Svoj vzťah k Februárovým udalostiam 1948 vyjadril na slávnostnom zasadnutí ÚV KSČ na pražskom hrade 28. 10. 1968: „Máme právo byť hrdí na to, že nastolenie socializmu, jeho definitívne víťazstvo vo februári 1948 bolo skutočne vecou väčšiny národa, že nik nemôže povedať, že českému a slovenskému národu sa vnucoval socialistický spoločenský poriadok proti jeho zvrchovanej vôli.“ (Rudé právo 28/1968; VÝBER 24/1968)

Ako predseda Federálneho zhromaždenia 22. 8. 1969 podpísal zákonné opatrenie č. 99, tzv. obuškový zákon, ktorým sa odbúrali všetky výdobytky obrody a

znovu sa zaviedol stalinský kurz ako normalizačný proces.

Po roku 1968 ostal komunistom, oslavujúc pre národ potupné Februárové udalosti. Bol odporcom slovenskej štátnej samostatnosti.

Vývoj politickej kariéry

A. Dubčeka:

Ako 18 ročný vstúpil do ilegálneho KSČ.

V rokoch 1949 - 1951 v Trenčíne vykonával vedúceho tajomníka OV KSS. Stal sa tiež poslancom NZ ČSR.

V rokoch 1951 - 1952 pôsobil v Bratislave ako vedúci odboru ÚV KSS.

V rokoch 1952 - 1953 bol zástupcom tajomníka SÚV - SNF.

V rokoch 1953 - 1955 pôsobil v B. Bystrici ako vedúci tajomník KV KSS.

V rokoch 1955 - 1958 absolvoval s vyznamenaním Vysokú školu politickú pri ÚV KSSS v Moskve.

V roku 1958 sa stal členom ÚV KSČ

V rokoch 1960 - 1962 pôsobil vo funkcii tajomníka sekretariátu ÚV KSČ.

V rokoch 1962 - 1963 sa stal členom predsedníctva ÚV KSS a ÚV KSČ.

V rokoch 1963 - 1968 sa stal prvým tajomníkom ÚV KSS a predsedom SÚV NF.

V januári 1968 sa stal prvým tajomníkom ÚV KSČ, predsedom ÚV NF ČSSR a neskôr poslancom SNR.

V roku 1969 bol odvolaný z funkcie prvého tajomníka ÚV KSČ a stal sa predsedom Národného zhromaždenia ČSFR.

V roku 1970 bol krátky čas veľvyslancom v Turecku.

V roku 1990 sa stal predsedom FZ ČSFR.

STANISLAV MÁJEK

Príhovor kardinála Jána Ch. Korca na Devíne

Sviatok sv. Cyrila a Metoda nám ponúka možnosť zahľadieť sa do hĺbky stáročí nášho Slovenska a života našich predkov. Hľadíme na kresťanské vzácne nálezy z Bojnej, pripomíname si 1180 jubileum Príbinovho kostolíka z roku 828 v Nitre. Myslíme na príchod geniálnych a obetavých bratov zo Solúna roku 863. Ceníme si ich neuveriteľný preklad celej Biblie do staroslovienciny a ich krásnu báseň Proglas o evanjeliu. Udivuje nás založenie Nitrianskej diecézy bulou Industriae tuae adresovanom Svätoplukovi roku 880 a skutočnosť, že táto diecéza je dodnes stále živá - už 1128 rokov.

Nie sme včerajší. Máme hlboké historické korene.

To je naša hrdosť navonok pred Európou. Pre vnútorný život nášho Slovenska je to zas výzva vážne chápať zmienku o cyrilometodskej tradícii v Preambule Ústavy Slovenskej republiky a žiť podľa tejto tradície.

Pretnať korene a chcieť sa odtrhnúť od veľkých mravných a náboženských síl týchto našich koreňov by bolo samovraždou kultúry a národa. Naše školy vyrástli z kresťanstva cez Akadémiu Istropolitana, Prešovské kolégium a Trnavskú univerzitu a družili sa k chrámom celého nášho Slovenska. Mená Bernolák, Holly, Sládkovič, Suchoň, Fulla či Hložník, spolu s dnešnými kultúrnymi osobnosťami boli a sú piliermi života národa.

Celá naša kultúra na Slovensku tak bola a je preniknutá kresťanstvom.

To má pre celý náš život na Slovensku podstatný význam. Ak sa násilnicke režimy Osviečimov a Gulagov nazdávali, že človek - občan žije 70 rokov a potom celý zhnije na cintoríne, podľa toho zachádzali s človekom ako so zvieratím, ktoré im pomáha panovať.

Ak je človek od prvej chvíle života zameraný na Nekonečno v poznání, chcení, v tvorbe i túžbach a ak je bytosťou včnosti, ako hovorí kresťanstvo, má nedotknuteľnú dôstojnosť a práva. Preto je záväzná každého človeka naskrz rešpektovať.

Úlohou štátu je zabezpečovať úctu k človeku, zabezpečovať spravodlivosť čo do práv a povinností a budovať i udržiavať dôstojné spolužitie všetkých občanov. Ak štát popri sociálnej spravodlivosti uskutočňuje priam program solidarity aj s najslabšími, je to už vec blízka kresťanskej láske. Vláda v demokratickom štáte má výkonnú moc a je službou všetkých občanov. Zaslúhuje si patričnú úctu. Jej výkonná moc podľa Ústavy podlieha kontrole Parlamentu a ďalším inštitúciám. Táto kontrola zahŕňa i kritiku činnosti vládnych orgánov. No ako má byť tvorivá činnosť vlády, tak má byť tvorivá aj každá jej kritika pre dobro občanov. Parlament má byť tribúnou hľadania spravodlivosti a nikdy nemá byť tribúnou nenávisť a znevažovania pred tvárou občanov a najmä mladej generácie, čo je výslovné deštruktívne. Opravdivý politik, volený občanmi, plní svoje poslanie odborne na výške a chápe veľkosť a zodpovednosť svojho poslania. Čtí si morálku a pôsobí podľa nej.

My veriaci sa modlíme v chrámoch i v súkromí za tých, čo spravujú život štátov, aby boli na výške svojho historického poslania.

Aj na Slovensku sa modlíme, aby sme spoločne rozvíjali zdravé zásady našich cyrilometodskejších tradícií a aby Boh požehnával náš život v národe i v štáte.

Nitra - Devín, 5. júla 2008

Mlč už, upokoj sa, nevstupuj viac do zradných vôd debát a diskusií, k ničomu to nevedie, je to len demokratické „slobodomámenie“. Tak alebo podobne, stále častejšie sa ozýva vo mne hlas zostarutého rojka. Alebo sklamaného malého chlapca. No opäť raz obhrýzam pero, zhadzujem bahnistý nános pýchy, rozčarovania a rezignácie, aby som uvoľnil aspoň kúsok miesta pre mostík komunikácie nádeje na záchranu spoločného sveta, sveta spoločne vyznávaných hodnôt.

Začalo kultúrne leto v Bratislave, replika Titanicu - River Park sa rozrástol ako atómový hribeň, záujmovú oblasť nového Slovenského (sic!) národného (sic!) divadla pohltí ďalší príznak „prekrásneho nového sveta“ - Eurovea a možnosť zbúrania PKO je ešte realnejšia... Nemocnica na Bezručovej závatne pustne, nezáleží na zdraví ani na umeleckej hodnote architektúry, rovnako je to so vzdelávaním - chátra ako secesná budova gymnázia na Grösslingovej... A prúdy bezdomovcov sa rozlievajú stále mohutnejšie po všetkých predmestiach, sídliskách i v centre mesta.

Všetko má svoju vlastnú existenciu. Ale táto existencia predpokladá a má vzťah k iným členom organizmu mesta. A k celku bytia. Alebo už tu nie je organizmus mesta, celok spoločnosti a celok bytia?

Znak doby

...a silu práva už opäť nahradilo právo sily. Oslobodenie sa zasa raz zmenilo na útlak. Sloboda je vo výpredaji. Čím viac zaplňa prejavy politikov, tým menej „platí“. Ako neplatná bankovka. A Plutó ju skupuje za všetky svoje podzemné poklady.

Krajina tak dostáva novú tvár. Podľa zmenenej duše človeka. Každý prejav úprimnosti je začerstva priškrtený arogantným úsilím o vlastné výhody. Strata kultúrnej (duhovnej, duševnej, etickej i etologickej) dominanty sa stáva príznakom epochy. Pohnútkou je čo najväčšia korisť. Spoločné záujmy sa podriaďujú záujmom úzko osobným. Plutokratická pást' tmy a noci a zlata všetkých farieb vychyľuje tajomné kyvadlo života z ciest ducha na cesty krvi, lačného egocentizmu a inštinktu posesivnosti. A hoci človek ešte stále dýcha - je posadnutý túžbou i tíško miluje, obetuje sa pre deti i pre vlast' (alebo aj nie, tak to už ľudia robia), aj ten neuchopiteľne jemný duch v ňom ešte vždy pulzuje a vykresáva v ňom iskru poznania - v spoločnom svete, v spoločnosti narastá na jednej strane rezignácia a pasivita, na druhej sa rodia nové a nové rozbroje. Na takom mieste je potom človek priveľmi človekom, nemôže tu žiť, iba ak si zvykne alebo únavou otupie, a to už nie je človekom.

Rozptýlenosť, zmysel celku rozbitý na nespočetné množstvo úlomkov. Názorov, hodnôt. A diskusií o nich. Diskusia: ľudový kokaín, rožok, ktorým nás opíja demokracia. A niekedy ani tým už nie. Na úrovni štátu i miest a obcí sa diskutuje (alebo aj nediskutuje) o inštitúciách sveta spoločne vyznávaných hodnôt, o priestorových riešeniach sveta rozmanitých názorových orientácií, ktoré všetky majú (mať) svoje miesto v milieu možnosti, ktorým je mesto v celej bohatosti jeho štruktúrovanosti. ... A „developerské“ firmy rozhodujú o tom, čo sa zbúra a kde bude aká budova stáť. Demontáž inštitúcií štátneho a národného života pokračuje likvidáciou vrstiev pamäti. Deštruuje sa silueta mesta, nič sa celé mestské oblasti, búrajú sa vzácne priemyselné budovy, kultúrne pamiatky, rušia sa knižnice, koncertné siene, divadlá, školy (!), nemocnice (!!!)... Ako huby po daždi rastú firemné budovy, banky... (To nie je stavebný, a už vôbec nie civilizovaný alebo kultúrny rozvoj... Len jeden z celého radu fenoménov špekulácie vo svete globalizovaného čachrárstva... Tie stavby budú pôsobiť na kultúru a ducha národa zhubne, jeho vitálne funkcie neposilnia, ale oslabia.)

Bohatá rozmanitosť spôsobov ľudského bývania sa nebezpečne deformuje. Polyvalentnosť verejného bývania sa re-

JOZEF PAUER

Tsunami v slovenskej kultúre

Ved' čo prospeje človeku, keby získal aj celý svet, a stratil by dušu?

(Mk. 8:36)

dukuje na administratívu, najmä finančnú, decimuje sa kultúra, zdravie, vzdelávanie a výchova. Bujnie u nás nový modus bývania - bezdomovectvo. No a v priamej úmere s rastom počtu ľudí prebývajúcich „na ulici“, „pod mostom“, „pod širákom“ vyrastajú „osobitné“ kreácie bánk a iných finančných ústavov.

Aby sme uvideli hĺbku problému, pozrieme sa na zmysel ľudského bývania

Človek žije v určitom vymedzenom priestore, ktorý si vydobyl (a stále znova vydobýva) z riše hmoty a vegetatívnych síl a prispôbil pre svoj život, naplnil ho vedením a citmi. Na to, aby žil svoj ľudský život, potrebuje určité miesto, na ktorom môže bývať. Človek býva na dedinách, v mestách a v rôznych budovách, v ktorých sa mu pri ich budovaní a používaní inkarnoval zmysel vecí jeho života. Prebývaním v nich buduje svoj vzťah k danému prostrediu, k spoločnosti a vesmíru. Zmyslupnosť tohto vzťahu je cieľom, ktorého počiatky splyávajú s prameňmi tvorivo-prispôbivej povahy cieľavedomej ľudskej činnosti a ďalej za ňou s duchovnými prameňmi biologickej adaptácie.

Človek transformuje dané prostredie a uskutočňuje svoju predstavu miesta vhodného pre svoje životné pôsobenie. Budovanie uhasina v budove. A v priestoroch budovy (alebo mesta, ulíc, tovární, divadiel, škôl, bytov...) sa prebúda proces bývania v jeho špecifických podobách.

Človek bývanie je teda ambigitný vzťah, v ktorom sa vzájomne dopĺňajú procesy budovania a bývania. Človek v bývaní nachádza zmysel svojej existencie na celkom určitom mieste na svete, odkrýva v ňom zmysel tohto svojho miesta i toho, že na toto miesto (na svete, v spoločnosti, v spoločenstve či v rôznych zoskupeniach a v rodine) patrí práve on a práve taký, aký je. Je to jeho miesto, na ňom prebýva a prebývaním na ňom je determinovaný aj jeho konkrétny život v daných spoločenských podmienkach. Na druhej strane, človek nie je znehynbený na jedinom mieste, jeho existencie v súradniciach spoločenských interakcií je preniknutá dynamizmom síl s rôznymi orientáciami. Je tiež na ceste, po ktorej putuje od miesta k miestu, od človeka k človeku, vytvára vzťahy k ľuďom, k javom, veciam, udalostiam na tejto ceste a vyberá si svoje miesto a tým aj určité zaradenie v rámci society. V tejto dialogickosti cesty a cieľa, odchodu a návratu, hľadania a spočinitia sa rodí priestorovosť života človeka. Inkarnáciou tejto priestorovosti i jej udržiavateľkou v činnostiach človeka je architektúra. Poeticky pravdivo o tom vypovedá A. de Saint-Exupéry v Citadele: „Zovrel som do hraníc putujúcu karavánu. Bola len zrnom na lôžku vetra. Vietor naša semeno cédra ako voňu. Ja vetru vzdorujem a sadím semeno do zeme, aby sa každý košatili pre slávu božiu.“

V Saint-Exupéryho románe (románe-eseji) je životným priestorom človeka púšť, čím básnik zdôrazňuje, že pobyt človeka na zemi je možný len vtedy, keď sa o ňu stará, keď kultivuje pôdu i seba a svoje vzťahy k iným ľuďom a k iným bytostiam. Až tým sa zo zeme stáva príbytok ľudí.

Bezprostredné vlastníctvo príbytku (miesta, mesta, kraja...kozmu) jeho používanie, obývanie ešte nie je ľudským bývaním na zemi. A už vôbec ním nie je premena bytu na úkryt a život v ilúzii vlastníctva tohto úkrytu. Ak má človek bývať ako človek, ak teda má v byte na-

chádzať seba v autenticite svojej ľudskej existencie, musí v ňom vždy nanovo vytvárať pravé bývanie, zväzovať svoje činy s ľudskou spoločnosťou a vykresávať vo svojom prebývaní na zemi duchovnú iskru v komplexe vrstiev kultúry, pretože len v nej aktívne afirmuje svoj život v stave neuhasínajúceho ohňa vedenia a citu a jedine ona je tým uzlom, ktorý drží jeho byt v obývateľnej forme. Ak tento zväzok preruší, príbytok pohltí tma, beztvárna, neobývateľná stavebná hmota.

Charakter existencie človeka sa vymedzuje jednotou jeho života a miesta, na ktorom svoj život tvorí. Samozrejme, že tu nezohráva jedinu úlohu jeho individuálny horizont. Tento vzťah nadobúda svoje reálne, živé črty až v konkrétnych národných dimenziách historických, kultúrnych, sociálnych a ekonomických súradníc spoločenskej štruktúry. No komplexná funkcia bývania je spoločná všetkým formám ľudského života.

Ako vlastne bývame? (A zopár iných, nepokojných otázok?) Človek sídli v množstve svetov „medzi zemou a nebom“. Naše bývanie sa uskutočňuje vo variete, v ktorej možno rozlíšiť niekoľko vrstiev. Spôsoby bývania sa viažu vždy k určitému miestu. Osídlenie je miesto, na ktorom sa odohráva prírodné bývanie. Nemyslím tým len bývanie uprostred prírody. Aj keď sa rodíme do už existujúceho, človekom vytvoreného a kultivovaného prostredia, ktorému sa musíme prispôbiť, nevyhne sa potrebe porozumenia tomuto už existujúcemu prostrediu ako sídlu, ako určitému riešeniu pôvodného problému uvoľnenia miesta pre špecifický charakter našej existencie a prispôbenia sa nezmeniteľným vlastnostiam daného prostredia, problému obstarania pevného miesta, na ktorom sa v tomto prostredí usídlime. Keď budujeme nové sídlisko na okraji mesta alebo zasaďujeme novú budovu v kontexte historického jadra mesta, uskutočňujeme v istom zmysle tiež osídľovanie. A keď vidíme v Bratislave bujnenie všetkých tých riverparkov, euroveí, veží, od samého počatia mýtvyh replik babilonskej veže, nie je ani ťažké domyslieť si, „kto“ a „čo“ sa tu usídluje, ako mu asi záleží na charaktere daného miesta a jeho kontexte, hmotnom i duchovnom.

Po usídlení sa rozvíjajú ďalšie spôsoby bývania, ktoré sa dotýkajú základných foriem ľudského spolunažívania. Osídlenie je celkom, v ktorom sú navzájom prepojené jeho základné časti, ktoré súvisia so základnými činnosťami ľudskej spoločnosti (napr. myslenie, výchova, výroba, výživa, výmena, energetika, doprava, správa a i.). Stretávajú sa tu ľudia a vymieňajú si svoje myšlienky, city, produkty. Mesto je - alebo odjakživa bolo - scénou, na ktorej sa ľudia stretávajú. Stretávanie v meste však neznamená nevyhnutne jednomyseľnosť. Predovšetkým to znamená, že sa tu stretávajú tí najrozmanitejší ľudia a z radu svojich vzájomných stretnutí získavajú skúsenosť bohatosti tohto sveta. Mesto je milieum možnosti. Zároveň pôsobí ako istý kolektor ľudí. Existenčný modus, ktorý sa s ním viaže, možno nazvať kolektívnym (zhromažďujúcim, hromadným) bývaním. Týmto pomenovaním sa vystihuje fakt, že bývanie v meste je stretávaním sa ľudí z rozmanitých končín sveta, z odlišných oblastí spoločenského života, je formou zhromažďovania a udržiavania celku spoločnosti ako jednoty v rozmanitosti. Mohlo by sa zdať, že bývanie v meste, keďže nepredpokladá súhlasné dorozumenie, je akýmsi samovoľným dejom. Nesmieme však zabúdať, že nie mestský priestor vytvára spôsob bývania, ale ľudia, ktorí konajú podľa určitých vzorov (ideí, archetypov) v rámci súdržného spoločenského systému, vy-

tvárajú mesto a spôsob bývania v ňom (samozrejme, funguje tu systém spätnej väzby). Tvrdiť opak by bolo to isté ako tvrdiť, že justičný palác vynášiel právny systém spoločnosti a katedrála náboženstvo. A tak netvrdím ani to, že Park kultúry a oddychu (aj ten bratislavský) vynášiel kultúru. Ale pýtam sa: podľa akých vzorov konáme my tu a dnes, teda my Bratislavčania a Slováci tu v Bratislave a na Slovensku a aké miesta tu vytvárame a ako na nich bývame? Aký je to spoločenský systém, nakoľko je konzistentný, ak pripustí likvidáciu vlastných inštitúcií kultúry. Ak už nie je súdržný, kto alebo čo ho potom drží pohromade? A či už len „pod krkom“?

Nezabúdajme, že v rámci mestského milieum možnosti sa správa podľa spoločenských vzorov a uskutočňujeme akty voľby, čím sa užšie vymedzujú spôsoby stretávania, ustanovujú sa vzory dorozumenia a naše stretávanie sa deje v štruktúrovanejších spoločenských dimenziách. (A na tomto mieste mi ani dnes nedáva pokoj otázka: Podľa akých spoločenských vzorov sa správame a vykonávame akty voľby tu a teraz my, keď dôsledky sú nielen v porovnaní s našimi očakávaniami, ale aj v porovnaní s demokratickými štandardmi, ba i s „realsocialistickou“ kvázitotalitou také nečakane ničivé?) Vznikajú spoločné záujmy, hodnoty, názory, na základe ktorých sa utvára určitá platforma rôznych sociálnych subjektov, ktoré si na udržiavanie spoločných hodnôt a na ich vyjadrenie vytvárajú isté fórum. Takýmto fórom je inštitúcia alebo verejná budova a spôsob bývania, ktorému slúži, možno nazvať verejným bývaním. Pretože verejný priestor stelesňuje celý rad názorov a hodnôt, môže slúžiť ako vysvetlenie alebo zviditeľnenie spoločného verejného sveta. A aj v tejto súvislosti si neodpustím otázku: Je našim spoločným svetom (ktorý pritom rešpektuje a zachováva nedotknuteľnosť našich postojov a názorov v ich výsostne osobnom - ale aj skupinovom záujmom alebo straníckom - charaktere), našim spoločným záujmom, našou spoločnou hodnotou „River Park“, alebo skôr PKO? (A každý nech si pomyslí na podobný príklad zo svojho okolia.)

Život každého jednotlivca sa ubera svojou osobitnou cestou, na ktorej sa uskutočňujú rozhodnutia osobnejšieho charakteru. V bývaní sa preto uplatňuje aj istý odstup, ktorý je potrebný na vymedzenie a zachovanie vlastnej identity. Tento modus možno nazvať privátnym bývaním a scénou, na ktorej sa odohráva, je byt alebo rodinný dom, teda isté útočisko, kde si človek uchováva a vymieňa pôvodné zážitky a skúsenosti, ktoré vytvárajú jeho osobný svet.

Výraz „verejný“, použitý na pomenovanie bývania, ktorému slúžia priestory inštitúcií, poukazuje na to, na čom participujú členovia spoločnosti, prípadne čo majú spoločné užšie vymedzené spoločenstvá vyznávajúce podobné alebo spoločné hodnoty. Privátnym bývaním myslím tie činnosti, ktoré sú izolované od prenikania iných. Pritom však treba pamätať na to, že izolácia tu znamená skôr istý odstup, ústranie, ako vykonávanie akýchsi nespočívajúcich činností, pretože súkromný život tiež dodržiava, aj keď modifikovane, spoločenské vzory správania.

V uvažovaní o bývaní (a teda o architektúre i kultúre) a pri skúmaní problémov s ním spojených musíme pamätať na všetky tieto vrstvy, pričom podstatným určením, ktoré determinuje spôsoby bývania, nie sú architektonické štruktúry, ale socio-kultúrne štruktúry ľudskeho myslenia a cítenia, ľudskej cieľavedomej činnosti. Samozrejme, skúmanie spôsobov bývania a k nim sa vzťahujúcich architektonických štruktúr nedáva vyčerpávajúcu odpoveď na otázku bývania.

(Pokračovanie na 4. strane)

(Dokopčenie z 3. strany)

K celostnejšiemu uchopeniu bývania v jeho multidimenzionalite vedie až odhalenie jeho konštitutívnych vzťahov, v interakciách ktorých spočíva spoločný základ jeho rozličných prejavov.

Ľudské bývanie, miesto a človek a jeho existenciálne potreby

Človek si buduje v architektúre priestory, ktoré mu majú pomáhať pri získavaní istej existencijnej opory vo svete. Architektúra nie je úkrytom - ani jaskyne ním neboli. Nie je ani „strojom na bývanie“ (Le Corbusier), ani priestriedkom separácie. Človek ju vytvára a človek ju obýva, cez ňu a s ňou sa konfrontuje, stretáva, sprítelňuje so svetom, je mu miestom, z ktorého vychádza do sveta a nadväzuje s ním vzťahy, vzťahy s druhým človekom, so spoločnosťou a na ktoré sa vracia, aby tieto vzťahy udržoval aj v činnostiach individuálnych, ktoré si uchovávajú zmysluplnosť len vďaka ich spoločenskému zakoreneniu.

Človek si vyberá na bývanie určité miesto, kde sa situuje v priestore a vystavuje sa istému charakteru okolitého prostredia. Aby sa stalo oporným bodom jeho ľudskej existencie, musí disponovať kvalitami, vďaka ktorým človek vie, kde je, vie sa v priestore orientovať a vďaka ktorým je schopný dané prostredie prežívať v jeho celku ako kozmos, nie ako chaos, teda ako zmysluplne usporiadané miesto, jeho miesto, miesto, na ktorom vie, kto je, na ktorom tvorí, nachádza a udržiava, ochraňuje zmysel seba i sveta a tak sa s ním identifikuje. A my? Vieme ešte vôbec, kde sme a kto sme? Ak áno, dokedy?

V interakciách orientácie a identifikácie sa konštituuje všeobecná štruktúra bývania. Identifikácia sa viaže na veci, na ich charakter i telesnú formu, orientácia registruje ich priestorové usporiadanie. Predpokladom oboch týchto vzťahov je transcendencia, ktorá ako vzťah k svetu je bázou všetkých vzťahov človeka k bytiu. Nie je to niektorý z jeho aktov, ale fundamentálna kvalita ľudskej existencie, ktorá zakladá možnosť týchto aktov. Rodí sa v okamihu, keď si človek uvedomuje seba ako seba si vedomú osobu v prítomnosti iných takýchto osôb. Možno hovoriť ešte o druhej „rovine“ transcencie, a to v prípade harmonického saturovania potreby identifikácie a orientácie. Tu je transcendencia istou vertikálnou dimenziou, ktorá otvára fyzickú situáciu pre vzájomnú komunikatívnu interakciu. Teda duchovná alebo kultúrna transcendencia, ktorou vyrastáme nad čiru fyzickú závislosť alebo prirodzenú osobnú závislosť. Sprevádza ju údiv, zážitok krásy, radosti a účasť prítomnosti na svete. V tejto „sile“ sa identifikácia a orientácia stretávajú a získavajú nový význam pre toho, kto býva. V transcencii ľudská existencia uchopuje a transformuje faktickú situáciu a ustanovuje tak význam pravdivého prebývania človeka na svete.

Funkcie identifikácie a orientácie sú v procese bývania, na všetkých jeho úrovniach, vždy prítomné a od seba neoddeliteľné. Je však zmysluplné ich rozlíšiť ako rôzne aspekty bývania, pretože vzhľadom na situáciu môže byť jeden z nich silnejší ako druhý. Môžeme sa orientovať v priestore medzi vecami bez toho, aby sme sa s nimi plne stotožnili, a môžeme sa tiež identifikovať s istými vlastnosťami vecí bez toho, aby sme celkom jasne vedeli, kde sme.

Architektonické diela sú živými dielami, keď sú vesmírom zaplneným živými ľuďmi, kozmom vymedzeným ľuďmi pre ľudí podľa vlastných dimenzií (duchovných, telesných, duševných, spoločenských). Tento človeku blízky, len jemu určený priestor, ktorý je iný ako priestor „tam vonku“, sa stáva predmetom ľudskej identifikácie, pretože stelesňuje tie významy ľudskej existencie, ktoré udržiujú svet v jeho obývatelnosti, v otvorenosti pre životné konanie

Tsunami v slovenskej kultúre

človeka. V identifikácii človek disponuje svojím svetom a tým aj vlastnou identitou. K tomu je zasa potrebné, aby sa človek dokázal otvárať obklopujúceho svetu. (Identitu nechápem len ako „vnútornú“ kvalitu jednotlivca, ktorú odvíja zo seba ako pavúk niť, a teda ani bývanie nechápem ako realizáciu akéhosi skrytého ja. Identita spočíva aj v interiorizácii pochopených vecí, životnej skúsenosti, a preto je v bývaní potrebná aj otvorenosť človeka voči svetu, ktorý ho obklopuje.)

V budovaní a bývaní ako tvorení miesta ľudského sebatpotvrdenia, miesta, na ktorom človek tvorí a nachádza zmysel seba samého i sveta, miesta, z ktorého vychádza do sveta, aby naplnil svoj život vo zväzku s druhým človekom, v komunikatívnych vzťahoch v rámci spoločnosti, človek nevyhnutne vytvára určitý poriadok, ktorý mu slúži na obranu proti „chaosu“ cudzieho sveta a ktorý mu umožňuje orientovať sa v priestoroch svojej činnosti.

Tak ako identifikácia, aj orientácia je vždy spojená s naším konaním. Človek musí vedieť, kde je, aby mohol vôbec byť. Vo svojom budovaní a bývaní človek je situovaný v určitom priestore, obklopený vecami, udalosťami, medzi ktorými vytvára vzájomné vzťahy, určitý poriadok, ktorý mu umožňuje tvoriť, vyvíjať sa, vydávať sa na cesty do sveta, vytvárať mnohoraké vzťahy svojej účasti na živote, naplňovať svoj ľudský život v medziľudských vzťahoch. Len keď prostredie nie je chaotické, môže človek vykonávať svoje ľudské činnosti. Ak má prostredie určitú zrozumiteľnú štruktúru, človek si dokáže vytvárať jeho jasný obraz, ktorý mu slúži nielen ako praktická pomôcka v jeho každodennom živote, ale poskytuje mu aj určitú nevyhnutnú psychickú istotu. Naopak, bez dobrého obrazu prostredia sa nevytvára harmonický vzťah medzi človekom a prostredím, nastupuje dezorientácia, s ktorou sa emocionálna istota prevracia na strach alebo úzkosť.

V (prirodnom, hromadnom, verejnom, súkromnom) bývaní s harmonicky rozvinutými a uspokojovanými potrebami identifikácie a orientácie človek vedome prináleží určitému konkrétnemu miestu, ktoré sa stáva na jednej strane ohraničeným útočiskom človeka a na druhej strane východiskom neprerušitého kontaktu s prostredím, miestom odchodu a návratu, miestom, na ktoré sa večne vraciame, z ktorého rozoznávame diaľavy i blízkosti, miestom, ktoré nie je len čírym priestriedkom na bývanie, ale je miestom, ktoré je vlastným ľudským príbýtkom - domovom človeka. Na tomto „mieste“, v komplexnosti jeho vrstiev, v našom byte, v našej rodine, na uliciach nášho mesta, v rozmanitých dimenziách našich povolání, v atmosfére našej krajiny a spoločnosti rozvíjame vzťahy, v ktorých si vytvárame vlastný zmysel bývania a nášho života vôbec, vzťahy, v ktorých mať domov neznamená obývať dom a vytrácať sa v jeho prepychu zo spoločenských zväzkov, susedských a iných vzťahov ľudskej vzájomnosti, vzťahy, v ktorých mať svoj domov znamená kultivovať svet pre seba a seba pre svet, chrániť prepych „susedského“ bývania a medziľudských vzťahov, v ktorých sa človek ľudsky uskutočňuje vo svete, v ktorých sa mesto, dom, byt stáva pre človeka zrozumiteľným, primerane usporiadaným prostredím vteľenej vzájomnosti ľudí. Ak sa človek z týchto vzťahov vytráca a zabúda sa vo svojej „vytratenosti“, stáva sa zabudnutým pre svojich blížnych a v tomto zabudnutí môže dospieť nanajvyš k strašnému poznaniu svojej ľudskej bezvýznamnosti. Skôr či neskôr, iskra tohto strašného poznania prenikne aj cez tie najhrubšie steny hmotného prepychu.

Ľudské bývanie možno teda chápať ako špecifický aspekt komplexného vzťahu človeka a sveta, ako budovanie konkrétneho miesta, na ktorom si

človek (ľudstvo) zhromažďuje svet pre seba, na ktorom prebýva a z ktorého vstupuje do sveta a na ktoré so zo sveta „tam vonku“ vracia. Konkrétnou figuratívnou inkarnáciou tohto miesta bývania v jeho viacnásobnom zvrstvení je práve architektúra.

Strata charakteru, význam architektúry a naša kultúra v ére „riverparkov“

Svet, v ktorom žijeme, už nepozostáva z daností, z lokálne viazaných domén (kultúrnych, národných, etnických a pod.), stal sa otvorenou mnohonásobnosťou fragmentov najrozmanitejšieho pôvodu. Pluralistický (atomizovaný) stav spoločnosti nevyhnutne sprevádza rozklad tradičného pojmu miesta. Nielenže množstvo miest stratilo svoj charakter a stalo sa obeťou priestorovej homogenity, ale nové informačné médiá nám umožňujú prežívať simultaneitu miest, čo narušuje náš zmysel pre špecifickosť, vhodnosť, primeranosť a identitu. V dôsledku toho starostlivosť o dané prostredie, ktorá tvorila bázu minulých kultúr, je podlomná. Kultúra pôvodne znamenala kultiváciu miesta ako súčasť integrovanej „tu“, zatiaľ čo dnes môže označovať už len kolekciu separátorych foriem a spomienok. No ak má kultúra zostať ľudskou kultúrou, nemôže nekultivovať duchovnú pôdu človeka, z ktorej vyrastá a na ktorej žije človek, ktorý neprestáva vykresávať iskru pre oheň mysle a citu. Len tak sa udržiava životodarné prúdenie ducha v kultúre. A kultúry v človeku.

Prirodzene, aj roztrúsené úlomky môžu disponovať istým významom ako „znaky“. S tým hádam súvisí pretrvávajúca prestíž semiológie ako módnjej teórie významu. Avšak tu je „jazyk znakov“ len výsledkom zvyku a konvencie a jeho platnosť sa tak obmedzuje na tých „používateľov“, ktorí sú schopní porozumieť „kódom“. Všeobecné alebo večné významy sú zrušené, vládne totálny relativizmus. „Niekdajšia ruža je tu už len ako meno, len holé mená držime vo svojej moci“, vraví nám nominalista z Ecovho románu. Znamená to azda, že postmoderné hľadanie významu končí v ničote a pohľad smerujúci k pôvodným zdrojom je len obeťou ilúzie? Veď tak ako sme svedkami vynorenia sa nástojčivého volania po navrátení štruktúrovanosti a zmyslu do nášho sveta v

rôznych oblastiach sociálneho života (feminizmus, otázky národa, náboženstva a i.), tak aj v oblasti architektúry v jej postmodernej mnohorakosti zosilneli hlasy ekologicky a energeticky uvedomelého stavania, architektúry s akcentovaním regionálneho čítania alebo architektúry s vycibrenou vnímavosťou pre kontext tradície a miesta. Len v Bratislave akosi nie. Postmoderná hlava Jánušova v Bratislave zabudla aj na svoj moderný krk a zostala stuhnúť v pohľade dopredu, akoby jej vlastná minulosť a tradícia (tak predmoderná, ako aj moderná, tá gotická, baroková, klasicistická, secesná i funkcionalistická, ľudová i regionálna) boli zakázané. A pohľad dopredu si zamenila s pohľadom na jednu jedinú svetovú stranu, nielen poza Dunaj či Karpaty, ale pre istotu až za oceán. A tak, ako v budúcnosti, aj týmto smerom vidí asi len ničotu, zničenú Atlantídu alebo vysvietený Titanic v neomylnom tanečnom pohojdávani plaviaci sa k svojmu osudu. Pretože to, čomu dáva vyrásť, je len nemý hlas matérie, napriek ľahkosti a transparentnosti stavebných materiálov a zvodne estetizovaným fasádám, interiérom, detailom a designu. A tak máme často len pocit zneužitia úžasnej techniky a technológií, zmarenia ľudského umu i potu.

Riešenie problému významu v architektúre vyrastá z riešenia otázky miesta a toho, čo pre nás miesto znamená. Otázka vytvárania miest je najvlastnejším problémom architektúry. Čokoľvek sa v našom živote odohráva, vždy to súvisí s miestom. Naše konanie, verejné i to najintímnejšie sa odohráva vždy v konkrétnej situácii, teda v čase a priestore, teda na konkrétnom mieste. Ale aké miesta nám vytvárajú svojou ziskom zaslepenou dravosťou súčasní „developer“ v Bratislave? A kto im to umožňuje? Koho záujem sa tu uskutočňuje? Kde sú zástupcovia občanov, ktorí prisahou pečatili svoju službu občanom, starost' a starostlivosť o mesto a jeho občanov? A kde sú občania, ktorí im to rozhodne pripomenú?

Áké miesto a pre koho vytvára River Park, táto nafúknutá, tupá demonstrácia vykořenosti na brehu Dunaja? Námesto „čajov o piatej“ už len tance okolo zlatého teľaťa a idolatrické bučanie ponad Dunaj. A kto...?

Táto ignorancia miesta, tradície i prítomnosti, táto arogancia plutokratickej moci nám po demontáži našej vlastnej výroby, živý, energetiky vytrvalo, od samého začiatku „zamatovej“ búra aj strechu nad hlavami, rozoberá nám našu

kultúru. A čo my? My sa prizeráme. A čo sme robili doteraz? Zachraňovali kultúru!? Ako, keď sme sa dostali až sem?

Kultúra nie je len súborom hodnôt, ako architektúra nie je len „schránkou“, sformovaným priestorom či len sumou stavieb a ulíc, ale predovšetkým je dcérou ľudskej pamäti a toho, čo je božské, ušľachtilého tvoriteľského aktu. A tak ako v budovaní zakladáme bývanie na svete v našich bytoch, tak sa kultúrou oslobodzujeme (a zodpovedne zaväzujeme) pre zakladanie nášho bývania v dome sveta. Na to potrebujeme opäť objaviť svet - ten bezprostredne blízky a náš, i ten vzdialený a cudzí - a vidieť ho v jeho diferencovaných kvalitách, objaviť ho v zmysle úcty a starostlivosti. Našu situáciu nezlepšime ani tou najdokonalejšou technikou a veľkolepými plánmi, ak nebudú sprevádzané vnímavosťou a pozornosťou, ktorú budeme venovať ľuďom a veciam okolo nás, starostlivosťou o to, čo je v našej blízkosti. Tieto pomínuteľné veci vidia v nás, najpomínuteľnejších, záchrancov. A zachrániť ich môžeme, len ak ich prijmeme do našich srdc ako hlas ducha, nie matérie. A zachrániť seba? Môžeme. Len ak sa prijme do svojich srdc ako bytosti ducha, ktorým telo slúži na komunikáciu mysle a citu.

Nezabúdajme na tieto prosté „samozrejmosti“. Najmä dnes, keď sa celkom úmyselne vykopáva a rozširuje trhlina medzi generáciami, čo vedie k narušeniu kontinuity, k zahataniu živého toku tradície a k smrti kultúry. Naša kultúra je zdemocovaná, jej orgány jeden za druhým amputované. Bez duchovnej kultúrnej prestávky byť aj národom a nie sme ani ľuďmi, sme len živočíšnym druhom odsúdeným na vyhynutie ako ktorýkoľvek iný druh.

Na záver

Hrozba zbúrania komplexu PKO sa stáva symbolom ohrozenej kultúry, a teda ohrozeného života na Slovensku. Kultúrne leto, ten „cirkus na kolieskach“, kultúru nezachráni. Je to len výkrik atomizovanej spoločnosti, ktorá nedokáže vytvoriť verejný život, pretože žiadny verejný život nemá, a tak „vyrába“ jeho náhradky. Aká spoločnosť, aká kultúra vytvorí plán zbúrania živej (historicky, umelecky, technicky pamätihodnej) kultúrnej inštitúcie? Aká je to spoločnosť, ktorá si „vydržiava“ štátne inštitúcie, ktoré likvidujú jej vlastné inštitúcie verejného života, spoločne vyznávaných hodnôt a pretínajú nevyhnutnú podmienku jej života, jej krvný obeh - systém kolektívnej pamäti?

JOZEF PAUER

Svetoobčan – bezdomovec vo svojej čiernej diere

Kresba: Andrej Mišanek

Svätý kríž a Sedembolestná

(Dokončenie z 1. strany)

Nikto iný z Božieho stvorenia nebol Pánu Ježišovi taký blízky fyzicky, psychologicky, duchovne i mysticky ako tá absolútne jedinečná Žena, ktorú si vybral za matku. Toto neporovnateľné materstvo znamenalo pre Máriu najvyššiu priazeň Božiu - plnosť milosti (Lk 1,28), plodivý prienik celej jej bytosti Duchom Svätým (Lk 1,35) - a teda i prameň nevýslovnej radosti, ktorá vytryskla z jej čistého srdca pri dôvernom stretnutí s príbuznou priateľkou Alžbetou vo forme tej úchvatnej poézie Magnificat, ktorá podnes fascinuje nielen veriace duše a vlní sa éterom možno povedať bez prestania v najrozličnejších formách zo všetkých kútov Zeme. Ale aj najzáčnejšia medaila má popri líci aj svoj rub, ktorý môže byť ešte vzácnejší, než jej líce. V prípade Matky Božej tým rubom boli bezpochyby jej bolesti. Bolesťou začalo vlastne už samé Zvestovanie: Pri slovách anjela, podľa gréckeho výrazu sv. Lukáša Máriu otriaslo zdesenie, pojala ju hrôza (Lk 1,29). Veď dobre vedela, že jej rodná spoločnosť ju bude môcť pranierovať ako pobehlicu, ba azda i ukameňovať. Keď sa to vďaka viere a múdrosti Jozefa nestalo, pri obetovaní Ježiša v chráme prorok Simeon Máriu veľmi jasne pripomenul, že to dieťa bude predmetom protirečenia a že i jej vlastnú dušu prenikne meč (Lk 2,35). Bolesť všakovakého druhu boli trvalým údelom Matky toho, ktorého priniesla na svet, aby svojim utrpením a potupnou smrťou na kríži vykúpil ľudstvo. Spomeňme iba prenasledovanie kráľa Herodesa a bolestný útek do Egypta; neskôr akoby odcudzenie Syna, ktorý musel byť tam, kde ho chcel mať jeho Otec nebeský: strate dieťa v Jeruzaleme (Lk 2,43); „Kto je moja matka a kto sú moji bratia?“ (Mt 12,48); konečne uväznenie, trýznenie a potupná justičná vražda jej Božieho Syna, ktoré Mária prežívala s hrdinskou účasťou až do poslednej chvíle. Stála pod krížom Ježišovým (J 19,25) a prijala potom do svojho materského lona jeho bezduché, dokaličené telo. Tento život, posiaty bolesťami - sedem je v biblickom jazyku číslo plnosti, nespočetnosti - uctí si Cirkev svätá sviatkom Sedembolestnej Panny Márie, ktorá svojimi bolesťami v intímnej účasti na tajomstve kríža

stala sa s Kristom Spoluvykupiteľkou celého ľudstva.

Slovenský národ sa od nepamäti so synovskou láskou a úctou túžil k Matke Božej, vyzývajú ju pod najrozličnejšími titulmi, z ktorých najobľúbenejším mu vždy bol práve titul Sedembolestnej. Dokazuje to aj skutočnosť, že na našom malom Slovensku máme 1267 chrámov, zasvätených Panne Márii (v minulosti ich bolo asi o sto viac). Titul Sedembolestnej ako hlavnej patrónky má 219 kostolov. Ale ak započítame aj všetky menšie kaplnky, oltáre, sochy a obrazy - počnúc od najstarších stredovekých piet z Lipian, z Lendaku a z Bratislavy - tak zistíme, že takmer ničo Božieho chrámu na Slovensku, v ktorom by nebolo monumentálneho dôkazu úcty a lásky Slovákov k Sedembolestnej Panne Márii. Aj preto ju pápeži uznali a opätovne vyhlásili za patrónku Slovenska a celého slovenského národa. Je to iste jedno z najzáčnejších dedičstiev požehnanie misie sv. Cyrila a Metoda, ktorí učiac našich dávnych predkov pravdy svätej viery v ich vlastnom slovenskom jazyku, naučili ich poznať a milovať aj Matku Božiu, ktorej kult bol podstatnou zložkou teologického myslenia, sakrálneho umenia i ľudovej zbožnosti byzantskej Cirkvi. Veď už na gréckom fragmente z 3. storočia, ktorý bol nájdený v Egypte v roku 1917, máme dokumentovaný výraz THEOTOKOS - Bohorodička, a to v modlitbe „Pod tvoju ochranu sa utiekame“, ktorou sa podnes dôverne obraciame na Pannu Máriu. V nasledujúcom 4. storočí sa tento výraz rozšíril v cirkevnej literatúre a keď sa potom niektorí teológovia antiochijskej školy s patriarchom Nestorom postavili proti oprávnenosti tohto titulu Panny Márie, Efezský koncil v roku 431 odsúdil tieto nauky a vyhlásil Božie materstvo Panny Márie za článok viery (D

251). V tom istom 5. storočí máme vo východnej Cirkvi dokumentovaný aj prvý mariánsky liturgický sviatok, ktorým bol deň Nanebovzátia Panny Márie (15. augusta). Cisár Maurícius ho rozšíril na celú ríšu, a tak postupne prenikol aj do jej západných končín. Všetci učiteľia východnej Cirkvi v 8. storočí - ktorých dieťa Konštantín a Metod bezpochyby dobre poznali - boli veľkými učiteľmi Panny Márie. Spomeňme iba sv. Andreja z Kréty a sv. Jána Damascenského. A nezabúdajme, že práve počas účinkovania sv. Metoda medzi Slovámi, VIII. ekumenický koncil v Carihrade (869-870) obnovil náuku o kulte obrazov Spasiteľa „aj jeho neporušenej Matky, Božej rodičky Márie“ (D656). Sv. Metod o tom určite vedel, veď ustanovenia toho koncilu zapísal jeho rímsky priateľ, pápežský bibliotekár Anastázus. A neskôr pri svojej návšteve v Carihrade v roku 882 už i sám mohol priamo vidieť blahodarné účinky tejto koncilovej nauky.

Keď som pred niekoľkými rokmi poukázal na hlboké historické korene mariánskeho kultu na Slovensku, niektorí naši teológovia vyslovili k tomu rezervy. Nestačila im výpoveď historického prameňa, že prvý arcibiskup Slovákov chcel byť pochovaný za oltárom Bohorodičky vo svojom katedrálnom chráme. Dnes sa môj poukaz môže oprieť o ďalšiu vedeckú zistenú skutočnosť. Iba jeden prameň - Kristiánova legenda, ktorú ešte Josef Dobrovodský, ale aj iní českí vedci až po Václava Chaloupeckého považovali za oneskorené falzum azda zo 14. storočia, ale ktorej nezachovaný originál najnovší bádatelia datujú do posledných rokov 10. storočia - obsahuje správu o tom, že arcibiskup Metod na dvore kráľa Svätopluka pokrstil české knieža Borivoja. Po jeho návrate sa pohanskí Česi proti nemu vzbúрили a Bori-

voj si ledva zachránil život útekom „ku kráľovi Svätoplukovi a biskupovi Metodovi“. Tam sa zdokonalil v kresťanskom učení a učinil sľub, že ak sa vráti do svojej vlasti, „postaví baziliku na česť blahoslavenej Matky Božej a neporušenej Panny Márie“ (MMFH, II, 195-197). Českí archeológovia nedávno odkryli na druhom nádvorí pražského hradu základy a časti múrov tohto kostola Panny Márie z konca 9. storočia. Je to nový dôkaz, že sv. Cyril a Metod naučili Slovákov uctíť si a milovať Matku Božiu, ale že sa tento mariánsky kult spolu s kresťanstvom od nich šíril aj medzi susedné, vtedy ešte pohanské kmene a tvoriace sa národy.

Vážme si toto prevzácne dedičstvo, ktoré tvorí aj podstatnú črtu našej národnej identity. Zachovajme si žiarlivo poklad svätej viery, čerpajúc svetlo a silu z tajomstva Kristovho kríža; a v ťažkostiach, ktoré nám nechýbali v nedávnej minulosti plnej zvodných pokušení, diskriminácie, hrozieb, i prenasledovaní - ale ktoré v určitých formách doznievajú ešte i teraz, veď ničo reálneho života bez ťažkostí - obracajme sa s dôverou k našej Sedembolestnej Matke, ku ktorej sa za nás vrúčne modlili a modlia naše slovenské mamičky, tak často podobné v utrpení Bolestnej Matke Božej.

Keď som po toľkých rokoch opäť prišiel na Slovensko, s potešením a obdivom som videl, že tisíce a desaťtisíce Sloveniek a Slovákov túli sa i dnes s odvažnou dôverou k Panne Márii. Svedčia o tom mohutné púte do Levoče - stretol som útyloch chlapcov z Bratislavy, ktorí na bicykloch prešli celé Slovensko až po Svätú Horu a tak isto sa vrátili domov; vyčerpaní, ale z očú im žiarilo šťastie a zápal viery - púte do Šaštína, do Nitry, do Eutiny a inde; rozličné mariánske pobožnosti v Trnave, v Bratislave a v toľ-

kých iných slovenských svätyniach. Z toho sa iste teší Matka Sedembolestná a plesajú blažené srdcia toľkých slovenských matiek.

No nebol by som úprimný, keby som nepovedal, že tu musíme nazrieť aj do krvácajúcich srdce mnohých našich matiek, ktoré horko plačú nad duševným odcudzením svojich synov a dcér. S hlbokou bolesťou v duši vidia, ako ich deti opustili svätú vieru, ktorú im ony vštepovali do duší, ako žijú bez kríža v domácnosti a bez Boha v srdci, ako sa zháňajú iba za materiálnym blahobytom a nemyslia na vážnu výstrahu evanjelia: „Čo osoží človekovi, keby aj celý svet získal, a svojej duši by uškodil?“ (Mk 8,36). Situácia a prostredie, v ktorých vyrástli a žijú, pomáhajú pochopiť takéto poblúdenia, no nijako ich nemôžu ospravedlniť. Lebo v akejkolvek situácii a za akýcholvek podmienok platí, že Boha načim väčšmi poslúchať, ako ľudí (Sk. 4,19), a to aj vtedy, keď nám z toho hrozia nevýhody, ťažkosti, ba i ohrozenie samého života. Nie sme prvými, ani poslednými, ktorých dejinný vývoj viedol do takýchto spoločenských pomerov. Pred vyše dvesto rokmi si Francúzska revolúcia vyžiadala stá tisíce obetí aj na životoch od tých, čo chceli ostať verní Kristovi. Aj vtedy mnohí, najmä mladí, dali sa zastrašiť alebo presvedčiť vládnu ideológiou a zapreli vieru svojich otcov. Jedným z nich bol mladík François-René de Chateaubriand (1768 - 1848), ktorý sa pridol k revolúcii a v roku 1792 emigroval do Londýna. Tam ho stihol list jeho sestry, v ktorom mu oznamovala, že ich matka zomrela aj od žiaľu nad jeho odpadnutím do viery. „Keby si vedel - písala - koľko slz vyronila naša drhá mamička pre Tvoje poblúdenie, iste by sa Ti otvorili oči...“ Tieto slová trafili do živého. Chateaubriand vošiel do seba, oplakal svoje chyby a vrátil sa ku viere svojej matky. Neskôr sa zdôveril: „Moje obrátenie mi vyšlo zo srdca: plakal som a uveril som.“ Literárnym plodom tejto konverzie bolo jeho hlavné dielo, „Génius kresťanstva“ (1802), ktorým sa stal slávnym katolíckym spisovateľom a vošiel i medzi „nesmrteľných“ členov Francúzskej akadémie.

MILAN S. ĎURICA

Bolo to za krásneho slnečného popoludnia pred pár rokmi, keď sme sa s manželkou vrátili do Bratislavy z nášho obľúbeného výletného miesta - hradu Červený Kameň. Nenáhľivo sme prechádzali cez obce Dubová i Kráľová a tešili sme sa na prejazd cez malebnú Modru, mesto nerozlučne spojené s osobnosťou slovenského veľkána Ľudovíta Štúra, pri súsosí ktorého sme sa chceli zastaviť.

Všetko bolo zrazu inak!

Pred vjazdom do Modry nás prekvapili veľké počty policajtov, policajné autá, hliadkové aj skriňové „antony“, jazdecká polícia na koňoch, maskovaní policajni „kukláči“, na námestí v Modre hasičské autá s vodnými delami, policajní ťažkoodenci, avšak aj policajmi obkľúčená skupina mladých ľudí, vrátane niekoľkých z nich zakrvavených!

V prvej chvíli sme sa domnievali, že polícia mala konflikt s gangstermi vykrádajúcimi banku, poštu, hotel, vinárne, či zakročujúcimi proti zločincovi páchajúcim voľajákym zločincim.

Všetko bolo úplne inak: V strede Modry s automobíkom sme zastat nesmeli, policajti nás posielali urýchlene preč, až následne sme sa dozvedeli, o aký zárok policie voči akým zločincom išlo...

Policiou zadržaní a niektorí aj do krvi zmlátení mladenci (Slovenskej spoločnosti), ktorej hlavným zločincom je, že si vďaka slovenské štátnosti a jej osobnosti, pri príležitosti smutného jubilea tragickej smrti Ľudovíta Štúra chceli si uctiť jeho pamiatku položením vencov pri jeho súsosí na námestí v Modre. Avšak slovenská polícia Slovákom na Slovensku tento zámer znemožnila za nasadenia policajného zboru a techniky primeranými pre pouličný boj s gangstermi, či s teroristami.

Modru sme vtedy opúšťali zdesení a doslova zhmusení! Vari zreje čas, keď hlásiť sa ku Slovensku a ku slovenskému národu je trestné?!

Toto obuškové výtlkanie slovenského patriotizmu zo slovenských hláv slovenskou policiou na Slovensku som si znova pripomenul pri diametrálne odlišnej udalosti, ktorá bola ešte ohromujúcejšia. Dňa 21. júla 2008 v hlavnom meste Slovenskej republiky v Bratislave

ram SMK schválený maďarskými delegátmi zo Slovenska za prítomnosti zástupcov z Maďarska má zhodný osembodový program, vrátane zhody jeho obsahu ako niekdajšia Henleinova Sudetonemecká strana?!

Sú normálnym diplomatickým statusom cesty vysokých maďarských politikov na Slovensku, cesty mimoprotokolárne, ich účasť a organizovanie zhromaždení občanov Slovenska maďarskej ná-

to vysvetlil viac ako lapidárne: Bratislava je vraj, podľa neho, na polceste. Odkiaľ kam?

Polciesty Slovenskom si to už v minulosti odskúšali mnohí, napríklad Béla Kuhn, lord Rothermer, Miklós Horty, či generál Homola; na ich záujmy voči Slovensku si Slováci dobre pamätajú! Pamätajú si to aj členovia vlády na Slovensku?

A čo orgány slovenskej vlády, ktoré

politológmi, či analytikmi zhodnej orientácie, ktorým sa u nás mediálne i finančne darí ako nikde.

Utajenie konania, náplne i prijatých záverov tohto konšpiračného podujatia na slovenskej pôde, partnerov, ktorí náš štát nechceli a dodnes pre nich je iba čímsi, čo im utieklo z pekáča, je faktom viac ako varovným. Najmä v čase, keď sa náš štát Lisabonskou zmluvou pripravil o vlastnú vládu a parlamentnú zvrchovanosť, keď namiesto armády vláda disponuje akými i „ozbrojenými silami“ parametrov koloniálnych žoldnierov, a z nevysvetliteľných pohútok sa ruší vlastná mena a tým zaniká aj právomoc finančnej regulácie smerovania vlastného štátu, keď Slovensko v európskej rade ministrov nebude mať žiadne zastúpenie a keď ministrom EÚ pre zahraničné vzťahy je osoba, ktorá rozhodla o bombardovaní Srbska a o vyvražďovaní Srbov v Kosove aj o bezprecedentnom štátnom osamostatnení tejto srbskej lokality, v rozpore s akýmkolvek zákonmi!

Nechcelo byť podivné bratislavské rokovanie iba akými mníchovsko-viedenským arbitrážnym otúkaním situácie na tvári miesta?

Nepripomína postoj Slovenska a jeho exekutívnych orgánov náhodou MĽČANIE JAHNIAT?

Vari je problém zinscenovať národnostné nepokoje?! Je problém do takto „vykultivovanej“ lokality vyslať „mierové zbory“ OSN, NATO, či inej ozbrojenej zložky - hoci aj gárd? Zdá sa to nepravdepodobné? V roku 1968 sa nám zdala ako pravdepodobná internacionálna „pomoc“ spriatelenej štátov, s ktorými sme boli taktiež v spoločnom bloku?

ROMAN HOFBAUER

Quo vadis, Slovenská republika

sa konalo „pracovné“ stretnutie a rokovanie zakladateľov a vedúcich predstaviteľov šovinisticko-nacionalistických zoskupení maďarských a českých. Čo ich spája a prečo práve v Bratislave?!

Maďarské polovojenské gardy neskrývajú svoj šovinistický expanzívny program hlavne voči Slovensku, neskrývajú svoje spochybňovanie dôsledkov maďarských porážok v obidvoch svetových vojnách, neskrývajú svoj obdiv a zrodu s fašistickým vodcom Miklósom Hortym a s jeho uchvatiteľskými ambíciami. Svojou početnosťou sa blížia k počtu 2000 uniformovaných cvičených chlapov dožadujúcich sa aj zbraní. Načo a proti komu treba Maďarsku divíziu ozbrojených gardistov?!

Vari slovenská vláda nevníma podobnosť s vznikom niekdajších Sturm Abteilung v nacistickom Nemecku?! Je to iba náhoda, že komárňanský prog-

rodnosti, odhaľovanie pamätníkov bez ich stavebných povolení; to všetko pod ochranou slovenskej polície.

Ako označiť mlčanie slovenskej strany voči výroku spoza Dunaja z úst nie bezvýznamnej osobnosti, že Maďarsko si nemôže dovoliť nevyužiť kosovského príkladu a vzoru!

Českým partnerom maďarských gardistov bola česká tzv. Národná strana, v Českej republike dobre známa, voči ktorej už neraz zasahovala česká polícia. Česká národná strana ako šovinisticko-nacionalistické zoskupenie môže čerpať z bohatej intelektovej, nacionalistickej i nacistickej zásobárne z čias Radola Gajdu a početných fašizoidných zoskupení previjajúcich v Čechách z čias správcu K. H. Franka i Háchu!

A ako bolo odôvodnené toto podujatie práve v Bratislave? Béla Kovács, ktorý nevyklúčil spoluprácu týchto partnerov,

majú byť strážcom našej zvrchovanosti?! Ministerstvo zahraničných vecí zahralo syndróm mŕtveho chrobáka, podpredseda vlády pre národnosť je pravdepodobne plne vytážený výrobou unikátneho mačkovsa, spoločných dejín Maďarska a Slovenska, ako keby agresor i jeho obeť mohli mať zhodný dejepis.

Za Ministerstvo vnútra hovorca policie oznámil utajenie miesta rokovania, aby sa vraj predišlo konfliktom, čím iba priznal, že vláda tento potlach neofašizmu pozná a kryje, a to iba nedlho po vystúpeniach na hrade Devín; súčasne vyhlásil, že na akciu (to je čo?) bol vyčlenený počet príslušníkov, avšak polícia zasahovať nemusela. Aj to je zaujímavá informácia, ktorá iba prezradila, že zásah rátal iba s odporcami rokovania, a nie s nadšenými jeho stúpencami, tzv. žurnalistami špiaciami na Slovensku na Slovensko,

- Otec biskup, do povedomia našich veriach i širokej verejnosti ste vošli nielen ako jeden z predstaviteľov Katolíckej cirkvi v Slovenskej republike a jej duchovný pastier, ale aj ako univerzitný profesor, historik cirkevných dejín a katolícky spisovateľ. Ako by ste charakterizovali dobu, do ktorej sme vstúpili v novom tisícročí? Jej začiatok vymedzuje nielen kalendár, ale aj také udalosti, ako boli: smrť pápeža Jána Pavla II., 11. september 2001 v New Yorku, alebo povedzme vojna v Iraku? Aké výzvy priniesla nová doba pre Katolícku cirkev vo svete?

VILIAM JUDÁK: - Časový údaj, hoci číselne označuje historické medzníky, je vždy len pomocný údaj. Ľudský, konvenčný. Neoznačuje udalosť, významovú zmenu. Všimli ste si, že Cirkev si tretie milénium pripomenula heslom: Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky! (Hebr 13, 8). Miléniu vtláčila kristologický rozmer, zdôrazňujúc, že medzníkom dejín sveta i ľudstva je vstup Boha - Ježiša Krista do ľudského, pozemského života. Sekularizovaný svet pompézne prijal milénium a predstavil projekcie budúcich vekov ľudstva v naivnej idealite. Zabudol vôbec podľa Koho a Prečo sa milénium oslavuje. Tretia časť spoločnosti pasívne prijala časový prechod do nového tisícročia, aj u nás. Naozaj iba Cirkev ponúkla program návratov a obnovy ľudstva v Kristovom evanjéliu. Spomínam si na myšlienky a výroky zvečnelého pápeža Jána Pavla II., i vtedajšieho kardinála J. Ratzingera, W. Kaspera a iných predstaviteľov Cirkvi. Boli realistickí i optimistickí, v ich vyjadreniach sa nenachádza nijaká provokácia, ani ohlasy stredovekých mesianistov či milenistov... Naopak: pápeži 20. i 21. storočia stavajú roz-

voj ľudstva na realizovaní Ježišovho evanjelia, a to v oblasti skutočného mieru medzi národmi, v oblasti dialógu kultúr a náboženstiev, v oblasti sociálnej spravodlivosti, slobody národov i jednotlivcov, v oblasti rodiny, práva na život a jeho ochranu. Jednou jej výzvou je aj spravodlivé rozdeľovanie hmotného dobra a pomoc rozvojovým krajinám. A paralelne: nová evanjelizácia sveta, Európy, aj nášho Slovenska.

- Počtom nevelká, ale svojim prevažne katolíckym obyvateľstvom predstavuje Slovenská republika významný článok Katolíckej cirkvi v stredoeurópskom priestore. Do akej miery problémy sveta v sociálno-ekonomickej i v duchovnej sfére ovplyvňujú život veriach v Slovenskej republike?

VILIAM JUDÁK: - Boli sme vždy a teraz ešte zreteľnejšie sme súčasťou Európy, súčasťou západnej kultúry. Potvrzuje to aj živá tradícia misie solúnskych bratov, ktorí sú spolupatrónmi Európy, tej tradičnej, kresťanskej. Začlenenie do európskych ekonomicko-politických štruktúr neznamena „rozpustenie“, nihilizáciu našej historickej a národnej identity. Pravda, zjavné i skryté problémy tohto procesu sa dotýkajú nás všetkých: ekonomicky i duchovne. Vplyv „otvorenia sa“ Európe je dvojaký: pozitívny aj negatívny. Sociálna nerovnosť sa prehlbuje a model dravého kapitalizmu sa prejavuje v platovom hodnotení, v nedostatku pracovných príležitostí, v migrácii ľudí za zárobkom do vyspelých štátov. V oblasti duchovnej, resp. kultúrnej sa preberajú nekritické prejavy mravnej krízy, teda amoralitou poznačené vzory: správanie, vyprázdneného myslenia, úpadkového umenia, oslabenej a de-

formovanej citovej výchovy mládeže a i. Úspech sa povýšil na idol, zisk na ideál a hedonizmus na príkladnú každodennosť. Všetko nekresťanské amorality. Len tie pozitívne západnej kultúry sa nám nedarí „objavovať“.

- Môžeme povedať, že aj Cirkev v SR vstúpila do nového veku s jasným programom, v ktorom na čelnom mieste je ochrana a obrana rodiny pred rozkladnými vplyvmi úpadkovej kultúry a sofistikovanými útokmi na túto prirodzenú základňu rozvoja ľudskej spoločnosti v dejinnej kontinuite. Čo v tomto smere programovo na-

Rodina bola, je a bude vždy základnou jednotkou pre akúkoľvek spoločnosť, pre národ. Jej kríza je krízou západnej, teda aj našej kultúry. Hoci SR má podľa niektorých odborníkov výborný genofond, generácie, ktoré prichádzajú, môžu ho radikálne narušiť. Pre našu diecézu, ako aj pre všetky na Slovensku, aj v tomto čase rodina stále ostáva v centre pozornosti ochrany, podpory a rozvoja. Teda nie „moderná“ maximálne trojčlenná, ale kde je to možné, viacčlenná zdravá kresťanská rodina.

- Protikladné sily rozvoja a záchovy na jednej strane a entro-

profilácie mladosti. Cirkev si dobre uvedomuje povrchovú príťažlivosť iných ideológií a náboženstiev. Ale má dostatok zdrojov, potencií a foriem uspokojovať duchovné a náboženské potreby mladých. Štatistické údaje jasne hovoria o obrate mladých k Cirkvi, čoho svedkom sme aj po tieto dni, na stretnutí mládeže so Svätým Otcem v Sydney, v Austrálii. Známe a príťažlivé sú aj diecézne každoročné stretnutia s mládežou, divadelné, spevácke, recitačné aktivity mladých, rôzne súťaže a festivaly... Neopájame sa optimizmom, ale realizmom, vierou a presvedčením, že hľadajúca mládež nájde svoje miesto v Cirkvi.

- Aké ďalšie úlohy si kladie Katolícka cirkev v SR pre seba a pre nastávajúce obdobie globalizácie a proces integrácie a centralizácie správy v rámci Európskej únie?

VILIAM JUDÁK: - Globalizácia, integrácia, centralizácia..., to sú pojmy, ktoré vyjadrujú otvorené, zámerne a cieľové procesy, iniciované viac zhora než zdola. Ak tieto procesy nadobudnú povahu tlaku, až násilia, ak si ich veriaci-občania neosvoja, ak ich neprijmú spontánne ako svoje, ako prospešné a užitočné, môže dôjsť k opačnej reakcii, ku konfliktom. Je to citlivá oblasť kompetencie a identity. Katolícka cirkev verejne hlása a rozvíja svoje kompetencie etické, vedecké, právne, sociálne, vzťahové (národné, politické, medzinárodné) a to na rôznych úrovniach, aj diecéznych a usiluje sa o to obojstranným dialógom.

Kristus včera, dnes i naveky!

Rozhovor s J. E. Viliamom Judákom,
nitrianskym diecéznym biskupom

stoľuje miestna cirkev, konkrétne Vaša diecéza?

VILIAM JUDÁK: - Rozklad rodiny, aký u nás pozorujeme, má širší vývinový kontext, aj domáci, ale predovšetkým ten európsky, svetový. Odvodzuje sa z falošného uctievania bôžikov, čo sa nazvalo „pokrokom“, a výsledkom je egoizmus sprevádzaný morálnym relativizmom. Na jeho pozadí sa rozširuje „smilstvo a nenásytnosť“. Tento jav Cirkev ústami Jána Pavla II. diagnostikovala ako „kultúru smrti“. K týmto otázkam sa neraz vyslovila aj naša miestna cirkev, napr. v pastierskych listoch, v homíliách, ale aj v písanom slove otca kardinála J. Ch. Korca, spisovateľa P. Straussa, ako aj v charitatívnych aktivitách a duchovných hnutiach, napr. v Rodinnom spoločenstve...

pické sily deštrukcie a rozkladu ľudskej spoločnosti zväzujú priamo pred našimi očami zápas o budúcnosť ľudského spoločenstva, a to v zápase o mládež. Ako čelí Cirkev v SR týmto permenantne nastolovaným nástrahám, ktoré pod rúškom modernizácie vlastne narušujú zdravý a prirodzený chod a vývoj spoločnosti?

VILIAM JUDÁK: - Otázka „zápasu o mladých“ má dve tváre. O mládež vždy bojovala politická a štátna moc. Pamätáme sa na metódy komunizmu, pravda? Cirkev „nezápasí“ o mládež, Cirkev je tu pre mládež. Keďže Cirkev je vždy mladá, príťahuje svojim programom skutočnej ľudskej lásky. Myslím si, že „zápas o mladých“ neprebíha na osi: svet - Cirkev, ale vnútri inkultúracie, vnútri duchovného procesu a

- Tradičná náboženská idyla slovenskej dediny skončila. Komunizmus padol, ale rozklad tradičnej dediny zostal a vzťah k pôde sa pretrhol. Vidiek sa proletarizoval tak, ako si to marxistickí ideológovia naplánovali. Preto náš vidiek potrebuje zvláštnu pozornosť v pastorácii. Ako vo Vašej diecéze pristupujete k riešeniu týchto problémov?

VILIAM JUDÁK: - Zaiste sa roľnícka kultúra, aj pastierska, na Slovensku ukončila už po druhej svetovej vojne. Dnešná dedina stratila pôvodný existenčný základ: obrábanie zeme, živiteľky. Tento fakt len sčasti ovplyvnil náboženskú kultúru nášho ľudu, teda iba vonkajškovú, zvykovú a obyčajovú kultúru. Vzťah k pôde - aj v iných častiach Európy a sveta sa stratil. Naozaj?! Tradícia je silnejší faktor kul-

S významným americkým Slovákom Ľudovítom Pavlom

túry, teda aj ľudskej mentality nášho človeka, než sa zdá. Jestvuje aj návrat, obnova vidieka (jestvuje sťahovanie mnohých „mešťanov“ na dedinu), jestvuje predsa aj programové úsilie EÚ obnovovať vidiek. Tvár slovenského vidieka sa naozaj mení. Ale nie radikálne. Naša „nová“ diecéza získala svoje osobitosti: kultúru „dolniackeho“ sedliaka, zasiahnutého už socializmom i podnikateľskými skúsenosťami, ostal nám aj čiastočne „horniacký“ vidiek.. Nemali sme ešte čas ich porovnávať. Ale osobitosti v pastoračcii sú evidentné.

- *V súčasnosti stojí naša Cirkev pred naliehavými výzvami v obrane dôstojnosti človeka, jeho rodiny, normálneho rodinného a spoločenského života a kultúry. Katolíckej cirkvi sa vytýka, že je „fundamentalistická“, neschopná pružne reagovať na spoločenský vývoj súčasného sveta a že sa to najviac prejavuje v otázkach umelého prerušenia tehotenstva, v manželstvách partnerov rovnakého pohlavia, atď. Do akej miery sú tieto istými spoločenskými kruhmi nastolované otázky problémami náboženskými a do akej miery problémami ľudstva ako celku a jeho úpadku spôsobeného relativizáciou morálky a degradáciou tradičného mravného spôsobu života?*

VILIAM JUDÁK: - Problematike sme sa dotkli už vyššie. Zopakujem známe postoje Katolíckej cirkvi. Označenie Katolíckej cirkvi ako „fundamentalistickej“ pochádza z osvietencky budovanej proticirkevnej propagandy, teda z mylne interpretovaného pokrokárstva, t. j. z požiadavky zmeny, vyvolanej a prispôbovanej dobovým ideologickým a politickým názorom. Fundamentom Katolíckej cirkvi je Ježiš Kristus, uholný kameň výstavby celej Cirkvi, a ten je nemenný v otázkach mravných a vieroučných. Otázky rodiny, sviatostného manželstva, ochrany počatého života i jeho ukončenia, sexuálneho života, to nie sú otázky nejakej „fundamentalistiky“, ale otázky biblickej skúsenosti a zjaveného náboženstva, otázky Kristovho učenia v Novom zákone, ktorého všepjatnosť potvrdzuje ľudská prirodzenosť a Božská spravodlivosť. Je zaujímavé, že tieto otázky vnucuje západná kultúra, aj americká, ale odmieta ich napr. islam a budhizmus. Nie je to na zamyslenie? Nie sú to teda otázky celého ľudstva, len tej časti, ktorá si bráni voľné mravy, egoizmus, hedonizmus a pritom straší preľudnením zemegule a pod. Je to prejav pýchy a pestovania nových božstiev.

- *Našu dobu charakterizuje všeobecný prienik informácií. Preto aj u nás v SR s veľkými obavami sledujeme krízu Katolíckej cirkvi v USA, zavinenú dlhodobo neriešenými problémami v sexuálnom správaní niektorých pedofilných kňazov. Ide o rozsiahly dlhodobo plánovaný a realizovaný zámer nepriateľov Cirkvi. Ako sa zabezpečuje Cirkev v SR proti takýmto tendenciám, vyplý-*

vajúcim z relativizácie tradičnej kresťanskej morálky a z úpadkového stavu svetovej kultúry?

VILIAM JUDÁK: - K otázke sa kompetentne vyjadril Svätý Otec Benedikt XVI. pri návšteve v USA. Široko koncipovanú a podnetnú odpoveď nájde čitateľ u rodeného Američana, znalca svojej krajiny, u Petra Kreefta, a to v knihe Ako vyhrať kultúrnu vojnu (Bratislava 2008). Aj pre mňa je táto kniha obohatením.

Cirkev vždy môže byť a je pre človeka dnešného obdobia

kresťansky znamená aj niečo „stratiť“, aby sme získali oveľa, oveľa viac, čo môže byť aj bolestivé, aspoň v prvých krokoch. Zo strany Cirkvi tiež však musí ísť o to, aby tvár Kristovej Cirkvi prítlačným spôsobom prezentovala, samozrejme pri zachovaní vernosti. Jej úlohou je dnes aj to, že musí viac intenzívnejšie ako inokedy ísť nielen k tým, ktorí sa k nej hlásia, ale aj za tými, ktorí túžia po pravých životných hodnotách alebo sú jednoducho sklamaní z „ponúkaného šťastia“ tohto sveta,

te Cirkvi. Aj v našej diecéze je účasť veriacich laikov veľmi značná, najmä v oblasti katechézy, v oblasti charity, sociálnej práce a pod.

- *Tohoročná národná Cyrilo-metodská púť na Nitriansky hrad potvrdila, že rozhodnutie sláviť tento sviatok na tomto pamätnom a pre náš národ posvätnom mieste bol veľmi správny a všeobecne akceptovaný. Ako sa pozeráte ako biskup na tomto najstaršom biskupskom stolci stredovýchodnej Európy i ako historik na spätosť viery a národného*

20. storočia. Nijako nie nadarmo prosíme: „Dedičstvo otcov, zachovaj nám, Pane!“

- *Po novembri význam Nitry vzrástol po dlhých desaťročiach zaznávania. Preto naša verejnosť veľmi pozorne a s veľkým porozumením sleduje čulý stavebný ruch na Nitrianskom hrade i tohoročné otvorenie druhej časti Diecézneho múzea v priestoroch Nitrianskeho biskupstva. Tieto ďalšie aktivity spojené s Vaším pôsobením v Nitre majú ďalekosiahly dosah na celú spoločnosť z hľadiska národnej sebareflexie a odovzdávania kultúrneho dedičstva ďalším generáciám. S akou podporou sa stretávate zo strany ostatných zložiek našej spoločnosti, predovšetkým zo strany štátnej exekutívy?*

VILIAM JUDÁK: - Poviem otvorene: Mojm úsilím i úsilím otca kardinála J. Ch. Korca už predtým - bolo sprístupniť Nitriansky hrad širokej verejnosti. Aj Diecézne múzeum bolo jeho prvotnou myšlienkou. Reštaurácia Katedrály Sv. Emeráma (počas niekoľkých rokov) je pokračovaním tohto úsilia: prezentovať duchovné a sakrálne hodnoty návštevníkom Nitrianskeho hradu. Aj výstavba pastoračného centra zapadá do týchto našich predstáv: otvoriť sa veriacim a všetkým ľuďom dobrej vôle, pretože je veľa hľadajúcich pravé hodnoty. Teda katechizovať aj týmto spôsobom, lebo Nitriansky hrad navštevujú stovky aj zahraničných turistov a to nielen z Európy, ale aj zo zámožia a Ázie. Pravda, celý projekt sprístupňovania koordinujeme s mestom, s Nitrianskym samosprávnym celkom (minulý mesiac sme podpísali zmluvu o spolupráci), ako aj s pamiatkovým úradom a archeológmi.

Aktivity okolo Univerzitného pastoračného centra koordinujeme s Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre a veríme, že ho v jeseni tohto roku aj otvoríme. Oceňujeme podporu mesta i VÚC, ako aj Ministerstva školstva, a nádejam sa, že si tieto aktivity viac všimne aj Ministerstvo kultúry, v ktorého intenciách v rámci šírenia kultúry sa usilujeme konať, a ktoré by ich mohlo mnohoroako zvýrazniť a podporiť. Spoliehame sa tiež na spontánnu pomoc jednotlivcov i inštitúcií. Usilujeme sa, aby tieto starobylé objekty dýchajúce históriou storočí a svedčiacie o veľkosti Boha i vznešenosti človeka sa prihovárili aktuálnym spôsobom aj ľuďom dneška.

- *Aký odkaz by ste na záver, otec biskup, poslali slovenskej kultúrnej verejnosti, veriacim a predovšetkým našej mládeži pre nastávajúce veľmi zložité vývojové obdobie, pred ktorým stojí naša Cirkev i celé ľudské spoločenstvo?*

VILIAM JUDÁK: - Poučení dejinami nášho národa i Cirkvi veríme v silu Božej pravdy, v Božiu pomoc a v jeho žehnajúcu a riadiacu moc. To nás oprávňuje byť nielen realistami, ale aj s nádejou sa pozerat' do budúcnosti pozemskej i večnej.

Otázky kládol EMIL VONTORČIK

So Svätým otcom Benediktom XVI.

veľkou ponukou, aby jeho život bol plnohodnotný a zmysluplný. Nemôže nikomu vnucovať hodnoty, ktoré sú jej vlastné, ale má učiniť všetko pre to, aby boli dnešnému človeku blízke a mohol sa pre ne rozhodnúť. Táto činnosť Cirkvi samozrejme musí vyjsť z kostolných múrov a je potrebné, ako to Cirkev koná vždy, využiť všetky primerané prostriedky, okrem klasického ohlasovania evanjelia a to aj prostredníctvom médií, činnosti cirkevných hnutí, pastoračných centier, ako aj prostredníctvom stretnutí mládeže na rôznych úrovniach; a prečo nie aj na hudobných festivaloch náboženských piesní, či prezentovaním kultúrneho dedičstva Cirkvi v akejkoľvek podobe?! Dôležité je, aby človek dneška bol pravdivo informovaný o Cirkvi, o jej činnosti a o hodnotách, ktoré ponúka, o osobnostiach-svätcov, ktorí vedeli slúžiť iným až po sebaobetovanie, pretože dosiaľ, ako o tom svedčia aj učebnice dejín alebo iné, často prezentujú Cirkev z hľadiska negatívneho a nevyjedených, nevyjasnených udalostí, ktoré sa všeobecne označujú za „čierne body“ v dejinách Cirkvi. Zvykli sme si totiž na určitý stereotyp, ktorého sa nechceme z pohodlnosti, alebo z iných príčin zrieknuť, pretože nám to vyhovuje. Žiť totiž

alebo z rôznych príčin sa k nim evanjelium nedostalo.

- *Dovoľte nám obrátiť pozornosť na problematiku prispôbovania Cirkvi súčasnej postindustriálnej dobe vo svetle záverov II. vatikánskeho koncilu. Do popredia sa dostal napr. problém účasti a zvýšenia angažovanosti laikov cez rôzne náboženské zoskupenia a najmä u nás cez farské spoločenstvá. Do akej miery sa im otvára priestor vo farských spoločenstvách i na iných úrovniach zapájať sa a osobne angažovať v evanjelizačnom poslaní Cirkvi?*

VILIAM JUDÁK: - II. vatikánsky koncil bol a je významným medznikom v moderných dejinách Cirkvi, nielen katolíckej. Závery tohto koncilu sú neobyčajne bohaté, obnovujúce, omladzujúce, ďaleko vidiace... Aj preto sa uskutočňujú pomaly, postupne, uvážene. Základom účasti a angažovania laikov v Cirkvi je presvedčenie, že Cirkev je Boží ľud, že viditeľnú Cirkev nepredstavujú iba biskupi, kňazi, rehoľníci, ľudia zasväteného života, ale všetci pokrstení, všetci veriaci. Farské spoločenstvá sú základnou bunkou miestnej cirkvi. Ich činnosť a životaschopnosť závisí nielen od duchovnej zrelosti, mentality a programového života miestneho duchoveného, ale aj od ochoty našich veriacich aktívne sa zúčastňovať na živo-

vedomenia Slovákov v dejinnej postupnosti?

VILIAM JUDÁK: - Nitra a Cyrilo-metodská púť? Je to celonárodná slávnosť, vyvrcholenie Cyrilo-metodských dní, plných kultúrnej aktivity mesta, diecézy, Slovenska... Každý rok krásne a mohutne táto celonárodná slávnosť, presahujúca na Moravu. Do jej sprievodného organizačného rámca vstupujú sprievodné aktivity. Nahustené sú prvé júlové dni: púť na Levočskú horu, folklórne slávnosti vo Východnej, trhy v Kežmarku... Chce to koordináciu, aj vo vzťahu k oslavám na Devíne. Veríme, že sa podarí chápať túto púť ako centrálnu.

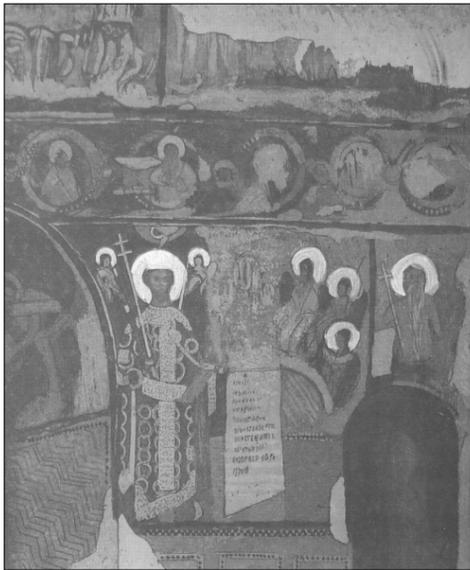
Viera a národné povedomie? Sama misia sv. Cyrila a Metoda hovorí o jednote kresťanského a národného. Tu v podstate niet nijakého rozporu. Národ je hodnota duchovná, nie je to nijaký konštrukt ideologický, ani politický. Pri zrode nášho národa - etnického, politického i štátneho stálo kresťanské učenie, evanjelium, Slovo. Toto nikto nevyvráti. A tento fakt sa tiahne dejinami Slovenska až po naše dni. To nie je mýtus, ako by nám chceli nahovoriť niektorí. Účasť kňazov na národnouvedomovacom, na národnovýchovom i obrannom procese je nezastupiteľná. To platí aj pre predber-nolákovské, pre bernolákovské i štúrovské obdobie, obdobie 19. a

Vo výstavnej sieni na západnej terase Bratislavského hradu 5. februára toho roku veľvyslanec Srbska na Slovensku Danko Prokić otvoril výstavu grafik srbského akademického maliara Veljka Mihajlovića pod názvom Manasija. Záštitu nad výstavou prevzal predseda Národnej rady Slovenskej republiky Pavol Paška. Výstava sa stretla s priaznivým ohlasom v slovenskej odbornej i širšej verejnosti, takže neprekvapuje fakt, že bola presťahovaná a 30. júna aj slávnostne otvorená aj v Západoslovenskom múzeu v Trnave, kde nad ňou prevzal záštitu predseda Trnavského samosprávneho kraja Ing. Tibor Mikuš.

Veljko Mihajlović (1948) patrí medzi najvýznamnejších súčasných srbských výtvarníkov. Narodil sa v Belehrade, kde aj ukončil Fakultu výtvarných umení. Bratislavská výstava bola v poradí jeho 111. samostatnou výstavou. Od roku 1979, okrem v Srbsku a Juhoslávii, vystavoval v Nikózii, Budapešti, Aténach, Temešvári, Toronte, Chicagu, Miláne, Montreale, Miltone, Sofii, Monze, Segedíne, Štokholme atď.

Grafický cyklus Manasija, ktorým sa predstavil slovenskému publiku, pozostáva z 30 grafik tlačených hlbokotlačou na tristogramovom papieri; aureoly svätcov na grafikách sú ručne zlatom kolorované a každá grafika je vytlačená v desiatich exemplároch.

Manasija je srbský pravoslávny kláštor, ktorý dal roku 1407 postaviť srbský vládca Stefan Lazarević ako sakrálnu miesto spásy vlastnej duše a neskoršieho večného odpodinku. Kláštor bol fortifikovaný z obavy pred dobyvateľským postupom tureckých vojsk kruhovým opevnením s jedenástimi baštami. Trojloďový kostol s piatimi kupolami v byzantskom štýle je zasvätený Svätej trojici. Vznešený tón fresiek z tohto kostola so svojim

siji, pripomínajúc, že také diela sa nenachádzajú nikde inde. Takže letopisec vybral spomedzi všetkých mnohopočetných nádherných pamiatok zo sféry maľby, práve fresky v Manasiji ako najkrajšie. To neprekvapuje, pretože ich namaľovali maliari fresiek z Carihradu alebo Solúnu, tí najlepší spomedzi najlepších, akí v tom čase tvorili. I keď značne poškodené, i dnes uchvacujú svojou krásou - počnúc nezabudnuteľnými svätými bojovníkmi z najnižšej úrovne až po hierarchov v oltári a prorokov v kupole.

Na vernisáži bratislavskej i trnavskej výstavy bolo zdôrazňované, že stojíme pred časťou opusu srbského

aj v srbskom kultúrnom kontexte.

Výtvarné dielo Veljka Mihajlovića, ktoré je pred nami, jednou svojou líniou je akoby verným pokračovaním byzantského výtvarného kánonu, akoby pokračovaním a apologetikou línie, ktorú nachádzame v duchovnej perle srbského stredovekého umenia - pravoslávnom kláštore Manasija.

Druhou svojou líniou toto dielo je adresované súčasnému recipientovi v postavách, ktoré tajomne sa mihnú Mihajlovićovými grafikami. Veljko Mihajlović rozvíja moment byzantskej estetiky interiéru, alebo ako to nazval Viktor Vasilievič Bičkov - estetiky asketizmu. Iba v kontexte kláštora vzniká privilegovaný postoj človeka k Bohu, kedy nádej na posmrtné vzkriesenie a život večný v blízkosti Boha dostáva aj svoju pozemskú predzvesť a víziu. Mihajlovićove postavy v prostredí nebeskej Manasije kontemplujú a upevňujú sa vo svojej vie-

nositeľmi sú mníšky - na strane našej pomínuteľnej časovosti. Dramatický okamih vzniká v kontexte celého cyklu, pretože nie každej mníške je prísúdené byť nositeľom svetla nášho fyzického, ale aj duchovného sveta. Mnohé z týchto postáv bdejú vo svojom tmavom habite, pozbavené atribútov svetskosti a trpezlivo čakajú na ten posvätný okamih premeny času určeného na čas večný. Nastoluje sa otázka: Tento okamih zákonite príde - alebo aj nie? Bude každému, kto sa zriekne svetla tohto sveta dopriate dočkať sa svetla večného? Čo keď nie? Možno Mihajlovićove mníšky sú svedectvom nenaplneného, premeškaného alebo nedopriateho okamihu premeny. Možno sú svedectvom anticipácie idey o zrne a pleve, povoláných a vyvolených, o horčičnom semienku, cum grano salis. Nikde inde - ako práve v posvätnom prostredí svätostánku sa táto dráma tak evidentne nenaplní: na strane jednej: Boží chór aureol a na strane druhej zápas človeka o večnosť. Spojovacím prvkom, kvintesenciou tohto dramatického ágonu je viera. Viera, že zasľúbené bytie večné je nám ponúknuté - tak ako ponúknuté a prijaté zo strany nositeľov glorioly. Všetko ostatné je len v nás - v našej slobode, voľbe, presvedčení, sile a viere. Okamih vzplanutia sviece v rukách mníšky je okamihom naplnenia Božieho sľubu. Víťazstvo viery, Svetla nad tmou. A o tomto nám práve rozpráva vo svojom cykle Manasija svedok Svetla a ducha - Veljko Mihajlović.

MICHAL BABIAK

(Autor je docent na Katedre estetiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave)
Úryvky z textu boli prečítané na bratislavskej a trnavskej vernisáži výstavy grafik Veljka Mihajlovića Manasija.

Duchovné svedectvo Veljka Mihajlovića

výrazným aristokratickým duchom radia túto svätyniu k vrcholom nielen srbského ale aj svetového neskorobyzantského monumentálneho maliarstva. Popredný srbský kunsthistorik Branislav Todić pri hodnotení Mihajlovićovho diela, poukazuje na význam kláštora Manasija v dobovom i súčasnom kontexte: „Aby sme lepšie porozumeli tomu, ako ju (Manasiju - pozn. M. B.) jej súputníci i neskoršie generácie vnímali a hodnotili, pristavíme sa pri svedectve neznámeho letopisca z polovice 15. storočia. Nadaný zmyslom pre vnímanie a podanie, vyzdvihol najslávnejšie a najkrajšie diela starého srbského umenia: mozaikové podlahy chrámu Svätých archanjelov neďaleko Prizrenu, ktorý založil srbský cár Dušan, chrám kláštora Banjska a fresky v Mana-

maliara a grafika Veljka Mihajlovića, ktorý sa nám prihovára výtvarným a duchovným rozmerom v tradícii, ktorá sa sčasti dotkla aj našej, slovenskej kultúry: keď v 9. storočí slovanskí vierozvestci Cyril a Metod a prišli na Veľkú Moravu, priniesli nám aj časť bohatého kresťanského dedičstva, ktoré vychádzalo z byzantskej tradície. Po ukončení misie solunských bratov a obratom na západnú cirkev, slovenská kultúra stratila tento kontakt s byzantskou tradíciou, no práve táto byzantská tradícia ešte dlhé stáročia naberala vzostupný charakter a rozvíjala sa v jednotlivých národných kontextoch - často aj ďaleko od svojho duchovného a politického centra - Konštantinopolu alebo Carihradu - výrazne a so všetkou filozofickou a duchovnou patričnosťou -

re, že okamih definitívneho, konečného naplnenia osudu ešte len príde a vo svojom tichu v transcendennom byzantskom tmavomodrom ovzduší, oni svedčia o tomto okamihu naplňajúcej sa budúcnosti. Tieto dočasné tiene veria, že pravá podstata, zmysel a naplnenie osudu sa i blízkom okamihu vymkne svojej dvojzmernej plošnosti a naplní sa okamihom pravého bytia - raja na zemi.

Veljko Mihajlović v tomto svojom grafickom cykle sa stavia do pozície svedka transcendentného okamihu deliaceho večné bytie od konkrétneho časopriestorového tu-bytia. Spojovacím prvkom, tým duchovným tertium comparationis týchto dvoch svetov je zlato - duchovné svetlo, ktoré žiari v svätostánku svätcov na strane jednej a svetlo, ktorého

Don Augustín Nádaský toho zažil veľa. Narodil sa 2. októbra 1930 v Šelpiciach, do saleziánskeho noviciátu vstúpil v roku 1946 a 9. augusta 1947 zložil prvé rehoľné sľuby. V Hodoch pokračoval vo filozoficko-pedagogickom štúdiu. V roku 1950 bol internovaný spolu s ostatnými rehoľníkmi. V januári 1952 ušiel cez Moravu do Rakúska a 1. apríla sa dostal do Talianska. Tam 15. augusta 1953 v San Mauro zložil doživotné sľuby. Pokračoval v štúdiu teológie a 1. júla 1959 bol vysvätený za kňaza. V rokoch 1959 až 1961 pôsobil v Turíne, potom do roku 1964 v San Benigno Canavese. Od roku 1964 bol dvadsiť rokov školským radcom na Slovenskom gymnázium pri Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme a v rokoch 1976 až 1990 bol riaditeľom gymnázia. Vyučoval slovenčinu, nemeckú literatúru, dejepis, zemepis, taliančinu a filmológiu.

V roku 1991 sa vrátil na Slovensko do Šaštína, kde pomáhal založiť Gymnázium Jána Bosca a istý čas bol aj jeho riaditeľom. Až do svojej smrti pôsobil v komunite v Šaštíne.

Don Nádaský prežil v službe svojmu Pánovi a mladým v Cirkvi a v saleziánskej spoločnosti 61 rokov rehoľného života a 49 rokov kňazstva. Na slávnosť Nanebovzatia Panny Márie 15. augusta by oslávil 55 rokov doživotných sľubov. Posledná rozlúčka s ním bola dňa 11. augusta 2008 v bazilike v Šaštíne.

Pre nás - šaštínskych odchovcov bol don Nádaský obzvlášť drahým a cenným človekom. Svojím vodcovstvom a príkladom, občas aj pokarhaním nás formoval a vzdelával. To, čo sme si na ňom cenili obzvlášť, bol jeho osobný príklad - lásky k Bohu, k don Boscovi, ale aj k blížnemu. Často sme ho vidali na večerných modlitbách svätého ruženca kľáčiaceho pred oltárom Sedembolestnej.

Nezabudneme na jeho jedinečné a originálne hodiny slovenského jazyka, ktoré sa zameriavali hlavne na literatúru a kultúru. Týmto dvom odvetviam venoval značnú časť činnosti. Zvýraz-

Zomrel vzácny don Augustín Nádaský

ňoval úlohu viery a vzdelania vo formovaní charakteru slovenského národa už od 17. či 18. storočia. Zdôrazňoval svojbytnosť národa, učil nás poznávať a na základe poznania si vytvoriť vlastný názor. Naučil nás láske k literatúre a slovenským dejinám, nech už sú dejiny aj dnes akokoľvek prekrúcané a doplnované.

Nabádal nás k písaniu na rôzne témy, tým v nás pomáhal pestovať literárne ctenie. Našu pozornosť upriamoval na veci, ktoré obsahujú čosi hlbšie, majú pravú hodnotu a význam. Často to boli veci hlbkej mravnej a výchovnej hodnoty. Záležalo mu na tom, aby sme žili podľa rád don Bosca, zakladateľa rehole saleziánov.

Znamenité boli aj jeho hodiny taliančiny. Tým, že prežil značnú časť života práve v Taliansku, sa jeho lekczie zameriavali nielen na jazyk, ale aj na realitu Talianska. Učil nás na základe svojej skúsenosti a životnej múdrosti. Rovnako nezabudnuteľné boli výlety do Talianska, kde sa blysol ako dokonalý manažér a sprievodca! S láskou nás vodil ulicami Turína, Milána, ale i Benátok a Colle don

Bosco, keďže všetky tieto miesta dôverne poznal a mal rád.

Ako vychovávateľ bol prísny a láskavý. Presne taký, aký sú ľudia zo „staršej školy“, takí, na ktorých sa nikdy nezabúda! Medzi študentmi bol obľúbený a rešpektovaný pre svoju zásadovosť a dôslednosť, ktorú vstúpil aj nám. Sám zostal duchom mladý a svieži. Možno i vďaka tomu, že svoj život zasvätil mladým ľuďom.

Jedným z jeho projektov bola gymnaziálna knižnica v Šaštíne, rozsahom

a kvalitou jedinečná. Ako študenti sme tam často nachádzali cenný zdroj informácií a poznania. Popri kresťanskej literatúre je značná časť venovaná cudzojazyčnej literatúre, životopisom a slovenskej literárnej klasike.

Don Nádaský sa vždy zaujímal o „osud“ svojich bývalých študentov, nezabudol na nás a vždy sa rád dozvedal, ako sa nám dari. My sme ho zasa vždy radi navštívili, dozvedali sa o živote gymnázia ako aj komunity. Mnohým z nás dopomohol k štúdiu v Taliansku.

Všetci sme mu zostali vďační za jeho povzbudivé slová a vážili si jeho názor.

Po ukončení aktívnej učiteľskej práce na Gymnázium Jána Bosca sa venoval najmä duchovnej stránke študentov svojimi príhovormi, duchovnými obnovami, večerným slovom a svedkami. Tzv. večerné slovo je nápad dona Bosca. Je to príhovor večer pred spánkom, súčasť večerných modlitieb. Don Nádaský vždy našiel vhodnú tému, často aktualitu zo sveta a poukázal na súvislosti a dosah na dianie vo svete i doma na Slovensku.

Taktiež organizoval tzv. „akadémie“ k významným kresťanským sviatkam, najmä mariánskym, v prostredí šaštínskej baziliky. Ako študenti sme počas nich spievali mariánske piesne, recitovali básne od Gorazda Zvonického, Rudolfa Dilonga, Karola Strmeňa a iných kresťanských básnikov. Dá sa povedať že viedol kultúrny život nášho gymnázia. Študenti pod jeho vedením nacvičovali divadelné hry, ktoré tvorili súčasť programu púti k Sedembolestnej.

Pútnici a návštevníci baziliky si ho zase pamätajú ako horlivého kazateľa a svedníka.

Hovorím isto za všetkých nás, bývalých i súčasných študentov Gymnázium Jána Bosca, keď poviem, že na dona Nádaského nikdy nezabudneme. Bol človekom skromným, oddaným a milujúcim. Neúnavne plnil svoje poslanie vychovávateľa a kňaza, dokázal vypočuť i poradiť, napomenúť i pochváliť, ale aj motivovať a povzbudiť. Bol mužom modlitby a hlbkej mariánskej úcty. Vyznával pravé hodnoty a tie vstúpil i svojím študentom. Za toto všetko, i za veľa iných vecí, sme mu úprimne vďační. Dovidenia vo večnosti. Santo Subito!

ROMAN CHRAPKO

Autor je absolvent šaštínskeho gymnázia

Don Augustín Nádaský v rozhovore s kardinálom Tomkom

Prievozník

Ondrejovi Metodovi Luckému
namiesto kvetov

*Končí sa cesta, úži pešniček.
Len dymí z plameňa.
A to je všetko? Zopár pesničiek
za toľko trápenia?*

*V dialke krik čiernych labutí
nič dobré neveští.
A to je všetko? Zopár vzplanutí
za toľko bolesti?*

*Zapriaha temný funebrák
unylú kobyľu.
Tak dlho, dlho umierať
a žiť len na chvíľu?*

*Vykreše spevom z tepla tmu,
zabije bez ponôš.
Len mincu neplatnú
dá báseň za prievoz?*

Nikdy sme sa nestretli. Pravda, ak za stretnutie nepovažujeme ono éterické chvenie, ktoré nazývame báseň. Tam sme sa veru stretli, ba sa až pritom zrazili čelami. Nestretli sme sa iba fyzicky. Ale to v umení nie je podstatné. Veď kofkých ľudí, ktorí rezonujú na príbuzných vlnách, nemôžeme stretnúť, lebo už nie sú medzi nami alebo sú ďaleko.

Nemôžem sa stretnúť s Jánom Hollým, na pleciah ktorého stojím spolu s vami, či si to uvedomujeme, či ani nie.

Nemôžem sa stretnúť s Jankom Kráľom, iba ak pri jeho pomníku v sade nesúcim jeho meno, na ktorý sa tlačí budova nadnárodnej obchodnej spoločnosti, novodobý tyranosaurus rex.

Nestretnem sa s múdrom a moderným Hviezdoslavom, modernejším ako tucty vekom mladých, no trudnomyselnosťou bradatých básnikov. I za Lukáčom, Krasnom, Beniakovom, Silanom, Mihálikom a desiatkami iných, ktorým bolo dané dotknúť sa vysokého napätia, ktoré nazývame krása, môžem len na cintorín alebo rukou na poličku mojej knižnice.

No a nemôžem už ani za Ondrejom Metodom Luckým inak, iba pomyselne

Vyprevad'me básnika

alebo čítajúc jeho verše, na vydanie ktorých si ešte len musíme počkať.

Roku 2002 som sa podobne minul s básnikom Alošom Stankovským, nemej hlbokým a monumentálnym zjavom slovenskej poézie, ktorého tvorbu poznalo iba pár jeho priateľov. Počul som iba jeho hlas v telefónnom slúchadle, a videl ho až na pohrebe v zastrčenej záhorskej dedinke, kde do januárového mrazu nemo hľadel, akoby videl zázrak, ktorý nám žijúcim vidieť nebolo dané. Ale akoby v jeho odchode bolo čosi osudové. Musel som sa tam vrátiť. O pár dní ma čosi zodvihlo zo stoličky a vyhnalo späť do mrazu. A tak na mňa zakričal viac než storočný domček, aby som ho pojal do svojho života. A ešte v ten deň som bol jeho obyvateľom. A odvtedy som sused nebohého Aloša Stankovského.

I s Jankom Silanom, drobným postavou, no veľkým duchom, som sa stretol na jeho pohrebe vo Vážci. Ruženec v jeho stuhnutých prstoch akoby sa sám pohyboval od zdravasu po zdravas za nás, čo ešte žijeme. A oči zavreté pod hrubými sklami mnohodioptických okuliarov akoby konečne videli omnoho viac ako obrysy kostola.

Mnohí z tých, ktorých som spomenul alebo i zamlčal, no v tejto chvíli tiež mám na mysl, odišli spomedzi nás takmer neznámi. Nedotkla sa ich ani pierkom naša pozornosť, kdeže sláva. K urputnému zápasu o poznanie seba samého, o poznanie človeka, o poznanie času, ktorý im vypadol ako žreb, ich tajomne povolávalo čo-

si, čo má silu požehnať blaženosťou i v tichu, ba práve v tichu lásky, nádeje a viery. To čosi ich povolávalo tak naliehavo, že si ani nekládli otázku, či neexistuje iná voľba ako zapisovať tie podivné hieroglyfy metafor zoradených do riadkov ako sláky v orchestri. To čosi ich oslovilo rozkošou nádhernej tváre, aby sa zamilovali do údela básnika.

Keď takto rozprávam o iných, mám na mysl i údel Ondreja Metoda Luckého. A predstavujem si tú úžasnú dôveru v silu básne, keď dokázal celé desaťročia písať len tak, do šuplika, tprezljivo čakajúc, že azda raz nadíde ich chvíľa, že „sa zas budú básne čítať, / a v ľudoch ľudí poznáš zas“, ako svojho času písal v mnohom veľký, v mnohom tak smutne limitovaný Laco Novomeský z druhého brehu životných postojov. Kde sa berie tá odvaďa žiť na okraji, byť jednoducho „out“, ako hovoria dnešní mladí ľudia naučení na honbu za slovíčkom „in“. Byť mimo, byť na okraji a s takou urputnosťou tvoriť, ako to robil básnik Ondrej Metod Lucký, môže len človek, ktorý pozná. Ktorý vie, že okraj nie je tam, kde to určí všemocná ruka moci ideológie, či moci peňazí, ale tam, kde žijú duch. Ondrej Metod Lucký teda v tomto zmysle neprežil život na okraji. Ani na okraji spoločnosti, ani na okraji literatúry, ale priamo v ich centre. Lebo centrum nie je uprostred zrady, póz a lži. Centrum je tam, kde sa hoci anonymne tvorí čin z lásky, z viery, z nádeje.

TEODOR KRÍŽKA

*The Encyklopaedia
of Slovakia and the Slovaks.
A concise encyklopaedia.
Encyklopaedic Institute
of the Slovak Academy
of Sciences, Bratislava 2006.*

Angličtina vládne svetom, a tak aj táto stručná encyklopédia o Slovensku a Slovákoch chce nás zviditeľniť vo svete práve v tomto jazyku. Pracovalo na nej vyše 230 pracovníkov a koordinátorom projektu bol Ľudovít Kopa. Už dva roky sa môžu záujemcovia vo svete dozvedieť o tých aspektoch Slovenska a Slovákoch, ktoré koordinátor zaradil do publikácie. Kniha svojou peknou a kvalitnou úpravou môže súťažiť s najpredávanejšími publikáciami svetoznámych vydavateľstiev.

Keď si ju listujem, prichádzajú mi na myseľ slová J. J. Scaligera, ktoré povedal o spracovaní a písaní jazykového slovníka ako o úmornej a vyčerpávajúcej drine a uvedomujem si zásluhnú prácu všetkých spoluautorov. Takéto dielo mohlo vzniknúť iba preto, lebo pri jeho tvorbe platilo: „Ubi amici, ibidem sunt opes.“ - „Kde sú priatelia, tam je bohatstvo“ - úspech v práci.

Nepíšem recenziu, zachycujem iba vplyv tejto publikácie na seba, pričom si uvedomujem, že „nenarodil sa taký, aby sa ľúbil všetkým“, a to sa týka výberu i spracovania jednotlivých hesiel.

Pokiaľ ide o výber, tu platí to biblické: „Multi sunt vocati, pauci vero electi.“ - „Mnoho je povolaných, ale málo vyvolených.“ a tak teda: „Kto je tam, ten je tam, a kto by mal, či mohol byť, iste by pomohol k úplnosti“. To uvádzam ako svoj pohľad a mienku.

Len tak mimochodom nie sú tam: Alexander V. Isačenko - zakladateľ a budovateľ rusistiky na Slovensku; Jozef Kořínek - budovateľ porovnávacej lingvistiky a štrukturalizmu; František Kalda - školiteľ slovenských odborníkov germanistiky a anglistiky, všetci pôsobili na Slovenskej univerzite v Bratislave.

Chýba tam meno Eugena Filkorna, ktorý v čase prvej ČSR bez pomoci československej vlády vybudoval vysokoškolský internát „Svoradov“ a tak umožnil tisícom Slovákov študovať v Bratislave. V Encyklopédii nenájdeme ani Viktora Trstenského, obhajcu a bojovníka za ľudské práva, prenasledovaného a väzneného komunistickým režimom; chýba meno Imricha Staríčka, filozofa a fyzika, väzneného pre náboženské presvedčenie; chýba akademický maliar Ladislav Záborský, ktorého obrazy sú vo významných budovách Francúzska i Talianska, ktorý bol väznený pre náboženské presvedčenie; chýba Jozef Bánsky, významný polonista a bibliograf; chýba Ján Komorovský, významný religionista a znalec slovenskej problematiky; chýba meno Juraja Kuniaka, vo svete známeho básnika a spisovateľa. Niet tu ani zmienky o sestre Zdenke Schellingovej, umučenej komunistickým režimom, ktorá bola 14. septembra 2003 vyhlásená za blahoslavenú. Je zarážajúce, že tam nie je ani Jozef Branecký, historik a spisovateľ, ktorého uvádza Ilustrovaný encyklopedický slovník Československej akadémie ešte v roku 1980.

Je zaujímavé, že nie sú tam ani významní činitelia KSC: akademik Viliam Plevza, ideový tajomník Ľudovít Pezlar

a veľký ideológ a rektor Univerzity Komenského Ján Kvasnička, ktorí boli mnohým autorom tohto slovníka učiteľmi a školiteľmi. Uvádza ich uvedený český encyklopedický slovník.

Urobil som malú anketu o významných Slovákoch: Desiat opýtaných uviedlo: Milan Rastislav Štefánik, Andrej Hlinka, Ľudovít Štúr, Alexander Dubček, Pavol Országh Hviezdoslav, Jozef Tiso, Gustáv Husák a Samuel Jurkovič.

Ak berieme do úvahy rozsah textu, ktorý v tejto Encyklopédii je venovaný

jednotlivým osobám, tak v ňom je toto poradie: Alexander Dubček - 180 riadkov; Andrej Hlinka - 92 riadkov; Ľudovít Štúr - 62 riadkov; Gustáv Husák - 47 riadkov a nikým neuvádzaný Miroslav Kusý - 44 riadkov.

Slovník neuvádza ani niektoré spoločenské a kultúrne organizácie, ktoré vplývali na život Slovákov, ako napr.: YMCA, YWCA, ÚSKŠ, SEM, KAM, ÚSKI, Orol, Sokol, RTJ, ČSM, SZM.

Je zarážajúce, že v tejto Encyklopédii niet ani zmienky o Slovenskej univerzite - Slovak University v Bratislave a jej rektorovi Emanuelovi Filovi. Na tejto univerzite študovali Slováci v rokoch 1939 - 1954. Ako potvrdenie jej existencie uvádzam úradné znenie pečiatok Filozofickej fakulty: Facultas philosophica Universitatis Slovaca Bratislavensis (28.X.1940), potom v rokoch 1941 - 1944: Sigillum Facultatis philosophicae Universitatis Slovacae Istropolitanae, v rokoch 1945 - 1949: Decanatus Facultatis philosophicae Universitatis Slovacae

Bratislavensis, no v rokoch 1952-1954 bola už iba slovenská pečiarka: Filozofická fakulta Slovenskej univerzity v Bratislave. Nikto z toho veľkého kolektívu si nepamätá, neuznáva alebo nesmie uznávať túto historickú realitu? Ani Encyklopedický ústav SAV to nevie, či nechce vedieť?

Pri básnikovi Vojtechovi Mihálikovi je napísané: „A graduate of the university in Bratislava“ a o Vladimírovi Mináčovi čítame: „He studied at the university in Bratislava“ - v oboch prípadoch malé „u“, a nie Slovak university.

Pri hesle „Komárno“ v anglickom texte je písané po slovensky: „Od roku 2004 sídlo Selye College“, no v hesle „Public Institutions of Higher education: „J Selye University in Komárno“ - teda dva rôzne názvy.

Pri hesle „sayings, proverbs and set phrases“ je: „A. Peter Zátarecký: „Slovenské príslovia a porekadlá 1896“, no pri hesle Zátarecký Adolf Peter je titul český: „Slovenská príslovia, pořekadla a úsloví, 1897“ teda dva rôzne tituly i dva rôzne roky vydania. Nie je spomenuté vydanie Tatran 1974.

Márne som hľadal v tejto knihe smutne známy „buržoázny nacionalizmus“. Slovník neuvádza ani „Barbarskú noc“, čiže „Akciu K“ z 13. na 14. apríla 1950 - likvidáciu mužských kláštorov a ani „Sviečkovú manifestáciu“ 25. marca 1988, ani 16. november 1989 protestnú demonštráciu vysokoškolákov v Bratislave, po ktorej o deň neskoršie nasledovala demonštrácia v Prahe.

Kým mnohé dôležité veci minulosti Encyklopédia neuvádza, je veľmi pozor-

Obec Klokočov
Kysucká knižnica v Čadci
Žilinský samosprávny kraj

s mediálnou podporou časopisov

Kultúra

dvojtyždenník závislý od etiky,
Slovenské národné noviny
Kysuce

Nezávislý týždenník Kysučanov

vyhlasujú

Celoslovenskú literárnu súťaž duchovnej tvorby JURINOVA JESEŇ

JURINOVA JESEŇ je celoslovenská literárna súťaž duchovnej tvorby
v kategóriách - poézia a próza v slovenskom jazyku

Podmienky súťaže:

1. Súťaže sa môže zúčastniť každý autor, ktorého práce neboli doposiaľ knižne publikované.
2. Súťažné práce v kategóriách - poézia a próza sú duchovne zamerané a napísané v slovenskom jazyku.
3. Každý autor môže do súťaže zaslať najviac 5 poetických resp. prozaických útvarov v maximálnom rozsahu 20 strojom písaných strán A4.
4. Súťažiaci zasiela svoje práce so sprievodným listom, ktorý musí obsahovať meno a priezvisko súťažiaceho, kontaktné údaje (adresu, číslo tel. príp. mobil, príp. mail) a vek autora. Súťažiaci môže uviesť aj svoju účasť v iných súťažiach. Ak súťažiaci zasiela viac súťažných prác, uvedie ich súpis na sprievodnom liste, a pri názve každej súťažnej práce uvedie svoje meno a priezvisko.
5. Súťažné práce je potrebné zaslať na adresu:

Kysucká knižnica v Čadci
ul. 17. novembra 1258
022 01 Čadca

s označením v ľavej časti obálky „JURINOVA JESEŇ“.
Súťažiaci môže svoje práce zaslať aj e-mail: kysucka@kniznica-cadca.sk, kde do predmetu uvádza „JURINOVA JESEŇ“.
6. Uzávierka súťaže je 15. septembra 2008; vyhodnotenie v mesiaci október 2008.

ná na rýchlo sa meniacich politikov a ministrov terajška.

Určite nie som prvý, ktorého toto dielo zaujalo. Uviedol som niektoré zistené fakty, totiž absenciu vážnych a dôležitých udalostí a osobností v diele, ktoré má dať cudzincom možnosť nás poznať a správne nás hodnotiť. Aj mi sami sa musíme poznať, aby sme sa správne hodnotili a vážili si svoje hodnoty.

Ak pri diskusii je bežné: „Quot homines, tot sententiae“ - „Koľko ľudí, toľko názorov“, nemožno to vzťahovať na údaje reprezentatívnej Encyklopédie, lebo tým sa stráca jej základné poslanie: „Šíriť správne vedomosti“. Ak sú tam však takéto nezrovnalosti, potom sa tu prejavuje: „Qui non distinguit et docet, nocet“ - „Kto nerozlišuje a učí, škodí“, kým jej cieľom musí byť: „Qui bene distinguit, bene docet“ - „Kto dobre rozlišuje, dobre učí“. Správne učenie podmieňuje správne konanie ľudí, ktorých poslaním je poznať pravdu a podľa nej konať i žiť.

Keď si odkladám túto knihu, som vďačný za údaje, ktoré som získal, no som znepokojený a nespokojný, lebo sa mi vidí, že spomenuté neuvedené skutočnosti sa neuviedli zámerne, akoby neboli vhodné, hoci pre poznanie pravdy sú nutné. Dá sa to vôbec napraviť? Vidí sa mi, že tu platia obrátené Ovídiiove slová: „Non desunt vires, sed voluntas iusta abest.“ - „Nechýbajú sily, ale chýba správna vôľa.“

Naším želaním však má byť: „Vivat, crescat, floreat scientia humana pura et libera.“ - „Nech žije, vzrastá a prekvitá čistá a slobodná ľudská veda!“

ANTON KOŠTÁL

Všetci sme homines politici - hovorí filozof Max Scheler. Podľa tohto antropologicky orientovaného filozofa, ktorý je blízky aj profesorovi Šabikovi, „politike episteme“ je aj základným východiskom modernej demokracie, pretože veci žijeme v spoločnosti s inými ľuďmi, ako to zdôrazňoval už Platón, máme svoj podiel zodpovednosti za jeho život, aj za úroveň jeho organizovanosti a slobody. Nielen najnovšia kniha Vincenta Šabika potvrdzuje, že princíp „politike episteme“ je bytostne vlastný jeho mysleniu. V knihe Intelektuál ako homo politicus (2007) Schelerovu tému však aplikuje najmä na vrstvu vzdelancov, pretože sa jej pozícia v súčasnom svete - ako je presvedčený - enormne radikalizuje (predovšetkým ako morálna zodpovednosť komplexnosti myslenia).

Politický človek je dimenzia, ktorá patrí k podstatným určeniam človeka, je to dimenzia účasti na formovaní teoretických i praktických predpokladov a podmienok ľudskej existencie, preto je eminentne úloha kultúrna, ktorá rozširuje a prehľbuje horizont individuálnej biografie predovšetkým každého vzdelanca, a to už tým, že participuje na kultúre spoločnosti, osvojuje si ju a má ju obohacovať - rozvíjať. Ľudské spoločnosti sú vždy aj politické a človek je zoon politikom, či to chce alebo nechce - je to dimenzia ľudského bytia vôbec. Scheler - ako vieme - chápe životné spoločenstvo ako duchovné predĺženie individuálnych osôb svojich členov. Napokon to vedel už aj I. Kant, podľa ktorého najvyššou úlohou človeka je definovať svoju pozíciu v ľudskom a kozmickom spoločenstve (stvorensve), v tom vidí podmienku jeho ľudského bytia („um ein Mensch zu sein“).

Ako poznám profesora Šabika, nikdy sa neprejavoval ako typ verejného činiteľa, aktivistu, nevyhľadával osobné prezentácie, ba nemal ani kariérne ambície. Presne naopak: Vždy si tu zachováva odstup, aký je vlastný mysleniu, reflexii, kritické náročnosti. Vždy ho zaujímali viac substancie než javy, pozadia problémov než popredie ich prejavov. Pritom si vždy dostatočne uvedomoval, že „vita meditativa“ sa vždy musí konfrontovať s existenciálnymi stránkami, ktoré sa dotýkajú človeka a jeho života, ktoré robia človeku „starosti“, postupne si osvojoval nevyhnutnosti konceptu „vita activa“, ktorý sa podľa filozofky Arendtovej - so štatútom „vita contemplativa“ vždy aj podmieňuje.

Takto naša generácia 60. rokov zažila moment slobody a pochopila, že táto osudová skúsenosť ju zaväzuje na celý život. V podmienkach bývalého režimu to znamenalo najmä udržať optimium výdobytkov priestoru slobody, otvárať nové možnosti napredovania, rozvoja myslenia. V daných spoločenských podmienkach to nebolo vždy až také ťažké, ako sa to traktuje: režim bolo treba brať za slovo a konfrontovať ho s vlastnými ideami. Tieto konfrontácie nemuseli byť vždy deklaratívne a manifestačné, niekedy boli účinnejšie tie implicitné.

Spájalo nás najmä úsilie o zrovnoprávnenie slovenského národa, o jeho akceptáciu v Československu, Európe a vo svete. Spolu sme so Šabikom patrili k tej časti inteligencie, pre ktorú demokratizácia a zrovnoprávnenie národa štátno-politické a kultúrne - bolo nedeliteľné. Vyústilo v presadení zákona o federácii, ktorým sa predbežne zavrhlo dlhodobé úsilie Slovákov. Tento zákon vytvoril - napriek všetkému - precedens, ktorý celkom neprekryla ani katastrofa 68. roku.

Identifikačnou postavou, ktorá mňa a Šabika spájala, bola osobnosť básnika a intelektuála Laca Novomeského, s ktorým Šabík nadviazal osobné kontakty ešte koncom 50. rokov v Prahe, keď Novomeský po prepustení z väzenia pracoval v Památniku nár. písemníctví. Potom ich rozšíril v rámci aspirantúry na Ústave slovenskej literatúry SAV na Klemensovej ul. v Bratislave, kde prišiel pracovať aj básnik. Mladý aspirant v tom čase napísal dve štúdie o Romanovi Jakobsonovi (podľa bibliografie to bolo roku 1965, po nemecky v akad. zborníku Asian and African Studies, a v Slovenskej literatú-

Autor článku v spoločnosti Vincenta Šabika (vpravo) a Pavla Števeca (uprostred)

JAROSLAV CHOVANEC

Sme „homines politici“

Nie tak dávno si pripomenul životné jubileum prof. PhDr. Vincent Šabík CSc., literárny vedec, spisovateľ, publicista a prekladateľ z nemeckého jazyka, organizátor a zakladateľ Literárneho týždenníka, Revue svetovej literatúry, vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov, editor rôznych vedeckých zborníkov a autor viacerých monografií, vedeckých štú-

dií a článkov. Bol jedným z členov prvej redakčnej rady časopisu Kultúra a jej prispievateľom. Vo svojej tvorivej práci presadzoval národný a etický rozmer, slovenskú štátnosť a najmä národný štát v európskom kontexte. Patrí sa pripomenúť si prácu takýchto osobností, preto prinášame aj nasledujúci článok.

re; Novomeský ho poveril napísať portrétu štúdiu o svojom priateľovi ešte z pražských čias, vyšla v slovenskej literatúre 1967, č. 5 pod názvom K sedemdesiatinám profesora Romana Jakobsona). Na Klemensovej v tom čase pôsobil už aj G. Husák, na Ústave štátu a práva sa pripravovala koncepcia federácie, mladý aspirant tieto pohyby sledoval so živou účasťou. Neinak ja, ktorý som sa s básnikom Novomeským stretával každodenne, keďže sme bývali v spoločnom činžiaku na bratislavských Trávnikoch. Vo federalizácii som videl životnú úlohu aj po okupácii roku 1968, keď sa všemožne okypťovala a centralizmus opäť vystrkoval rožky. V ňom videla Praha ideologickú a politickú normalizáciu, naše spoločné úsilie sa zameriavali proti jej novej totalizácii.

Profesor Šabík tieto slovenské úsilie už od počiatku sledoval v celoeurópskom kontexte. Túto dimenziu tvorivo uplatňoval už ako redaktor a šéfredaktor Revue svetovej literatúry, ale aj neskôr ako vydavateľský pracovník. Svedčí o tom napríklad jeho predfederálna esej Provincionalizmus náš každodenný (ktorú publikoval ako spolupracovník Kultúrneho života r. 1968, č. 1). Zasadzuje sa v nej za obrodu Slovenska, jeho spoločenského, kultúrneho a politického života, pričom hlavnú programovú úlohu formuluje ako prekonávanie provincionalizmu, a štátoprávneho i duchovného, periférnosti, vyslovuje sa za plnohodnotnú národnú sebarealizáciu v spoločnom štáte s Čechmi. Vychádza z prenikavej kritické reflexie daného stavu: „Sme národ bez vízie, naša existencia je bez rezonancie. Žijeme v osamotenosti medzi národmi v srdci Európy. Vo vedomí Európy ale nejestvujeme! Z takého konštatovania vychádza aj naša iniciatíva 61 krokov o tri desaťročia neskôr. Analytik nepríkrásluje, ale naznačuje súvislosti: „Sme provincia, lenže nie preto, že sme sa uzavreli do ulity svojej orbity v ošiali nacionalizmu, ale preto, že vo veľkej family of men obyčajne reálne neexistujeme.“ Podieľať sa na komunikácii ľudstva predpokladá ukotvenosť v sebe, je aj predpokladom partnerstva, plodnej výmeny hodnôt. Heglovskú dialektiku pána a sluhu však nevidí defe-

tisticky: „Všetky vlastnosti provincie sú dialektické; môžu sa hocikedy zmeniť na pozitívne. Našej provincii nemožno vyčítať vari len jedno: spokojnosť so sebou, s daným stavom.“

Tu nachádzame aj motívy programového myslenia a pôsobenia literáta po auguste 1968, ktorý - ako to potvrdzuje posledné vydanie Kultúrneho života z 21. augusta 1968 protestne odsúdil spolu s L. Novomeským a M. Váľkom (a ďalšou stovkou intelektuálov), a s nimi zotrval aj pri hľadaní východisk, ktoré sa dodnes účelovo simplifikuje. Pozitívny program života v tieni katastrofy predpokladá reflexiu, ktorá napokon vždy poukazuje na človeka ako aktéra, činiteľa, nielen pasívneho trpiteľa alebo revoltujúceho samovraha. Šabík sa so situáciou vyrovnáva napríklad v referáte Ľudský faktor v socializme, ktorý ako delegát za už neexistujúci Kultúrny život (pôvodne prihlásení delegáti sa už múdro a prezieravo neunúvali alebo rovnako múdro mlčali a dnes patria medzi superdemokratov, za Československo, ktoré bolo po auguste 68 v centre pozornosti, tu vystupovali aktívne iba Česi) predniesol na medzinárodnej konferencii Socializmus a demokracia, ktorá sa konala vo februári 1969 v Lublani (pôvodne po nemecky prednesený text vyšiel pod názvom Socialism and the human Factor, in: Teoria in praxa, 1970, č. 4, s. 65 - 71). Šabík tu vychádza z kritiky antropológie K. Marxa a s ňou súvisiacej rigidnej byrokracie stranického aparátu (táto kritika sa stretla s nevlou prítomných delegátov býv. NDR).

Šabík si už od konca 60. rokov uvedomuje pôsobenie globalizácie, od augusta 68 ráta s globálnymi súvislosťami nielen kultúrneho a literárneho vývinu, ale najmä politického (z hľadiska tejto logiky Dubčekov projekt socializmu s ľudskou tvárou nemal uspieť, predstavoval hrôzu). Takzvaný inter-nacionalizmus preto nechápal ako proces nad-národný, ale ani ako pod-národný, lenže práve ako medzi-národný. Takto napriek zosilňujúcemu sa centralizmu po 68, ktorému podliehal aj „železný Gustáv“, ako ho metaforizuje Šabík, a ktorý sa uplatňoval najmä v zahraničnej politike, a to aj kultúrnej, Šabík naďalej vyvíjal, často

i za prejavov nevlé centra, úsilia zviditeľňujúce prítomnosť slovenskej kultúry, literatúry a myslenia vo svete. Takto vystupuje na mnohých konferenciách (1970 s referátom o Svetovej literatúre a jej novom chápaní na stretnutí spisovateľov vo finskom mestečku Lahti, na konferenciách Frankfurtského fóra, na kolokviách Musilovej medzinárodnej spoločnosti, spisovateľských zájazdoch, vydavateľských výstavách a konferenciách (napr. v Hamburgu, v Berlíne, Bukurešti, Budapešti, v Bruseli, na Kube, v Moskve a Petrohrade, v Portoroží). Roku 1969 sa mu podarilo spolu s F. P. Künzelom vydať obsažnú antológiu slovenskej novely 20. storočia (Vespätete Tränen vo vydavateľstve Erdmann Verlag v Tübingene v reprezentatívnej edícii svetovej literatúry Geistiga Begegnung: je to prvá samostatná prezentácia slovenskej literatúry popri českej v tejto jazykovej sfere: strategickí oponenti slovenskej prítomnosti v Európe sa ani teraz nezapreli: maďarský emigrant Mario Szenesi v recenzii uverejnenej v poprednom denníku Frankfurter Allgemeine dokazuje, že Slováci nemajú literatúru, spisujú iba klebety: aj tu sa zneužíva drobný argument provincionalizmu).

Štátnopolitický zreteľ v myslení a pôsobení Vincenta Šabika sa v plnej miere opäť prejavuje v Literárnom týždenníku, ktorý založil a viedol od roku 1988. Časopis sa stal platformou demokratizácie spoločnosti, programu prestavby, jej integrálnou súčasťou sa stala aj suverénizácia Slovenska, ktorá pripravovala jej ponovembrovú etapu politickej konkretizácie. Ak si prelistujeme antológiu Letokruhy Literárneho týždenníka, ktorú pri príležitosti druhého decénia vychádzania tohto časopisu edične pripravil Jozef Bob, tieto súvislosti v nej celkom znikajú. Pripomína ich iba Šabikova krátka jubilejná reminiscencia Literárny týždenník - iniciátor transformačných procesov. Zakladateľský šéfredaktor je tu zastúpený ešte inou reflexiou so signifikantným názvom Stavebné kamene. Hoci „stavebnosť“ jeho pôsobenia je v zborníku takmer dokonale vygumovaná, ako aj iné mená, vystihuje jeho primárne životné orientácie, a to aj vo fliácii s témou,

ktorú sledujeme. (Akiste súvisí s jeho rodinou tradíciou: pochádza totiž zo stavbárskej rodiny, ktorá zanechala viditeľné stopy v nitrianskom regióne i v hlavnom meste, napr. v Nitre je to budova nového divadla, obytné domy a cestné komunikácie v okolí Pribinového mesta a mosty na nich; ako riaditeľ vydavateľstva Slovenský spisovateľ sa zaslúžil o jeho novú budovu na Laurinskej ulici, ako riaditeľ Ústavu umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie stál pri zrode novej budovy SND - „slovenskej národnej kaplnky“; z tohto postu sa ujal osobne aj konštituovania časopisu slovenských spisovateľov a slovenskej kultúrnej verejnosti, a to doslova na zelenej lúke, ba - čo je vari ešte ťažšie - na hore faktických i fiktívnych prekážok, z ktorých tie fiktívne boli ešte účinnejšie než tie reálne: súvislosť s našou témou je aj tu priama: nie náhodou anglický termín „building“ sa organicky vzťahuje aj na budovanie štátu, národného spoločenstva - „national building“, ktoré v ňom dostalo poprednú pozíciu.)

Literárny týždenník sa pod vedením Vincenta Šabika stal nielen platformou politickej demokratizácie vtedajšej česko-slovenskej spoločnosti, stal sa aj tribúnou kritické reflexie postavenia Slovenskej republiky vo federatívnom centralisticky spravovanom štáte, ako jediné médium deklaroval založenie Verejnosti proti násiliu a podporoval jej program na všetkých úrovniach spoločenského života, ale v rámci reformného kurzu otvoril aj novú etapu historického sebachápania nás Slovákov. Prestavbové myslenie obnovilo aj spojenie medzi kritickou reflexiou a politickou praxou, ktoré mocenské stratégie dovtedy všemožne blokovali. V rámci demokratizácie sa takto obnovilo aj preraktovanie spravodlivého postavenia Slovenska v štáte, v jeho zahraničnej politike, suverénizácie Slovenskej republiky. Časopis venuje nemalú pozornosť českej literatúre a kultúre, ale rovnako dôsledne otvára, a to hneď od prvých čísel, kľúčové otázky postavenia Slovákov v spoločnom štáte, v Európe a vo svete, do verejnej diskusie vrátil napríklad tabuizovaný politický exponovaný problém národnej symboliky Slovákov, otázku štátnej heraldiky, ktorá sa v ňom pretriasa na vysokej odbornej úrovni a vyúsťuje do formulovanej požiadavky vrátenia historického slovenského štátneho symbolu do federálneho znaku, z ktorého bol roku 1960 vypudený a nahradený - proti všetkým princípom heraldiky. Takisto sa tu nastoľovala otázka národnej hymny, ale aj transkripcia názvu štátu (anticipácia tzv. pomlčkovej vojny). Osobitnú pozornosť si zasluhuje široká diskusia o spisovnej slovenčine, prvá verejná debata o najdôležitejšom symbolickom a kultúrnom kapitále národa po dlhom čase (od diskusie o „jazyku našich materi“ v niekdajšom Kultúrnom živote, aj keď sa tu lingvisti tešili nie inak ako dnes). Do popredia sa dostali aj nové interpretácie slovenských nielen literárnych, ale aj politických osobností (M. R. Štefánik, ktorému dodnes hlavné mesto nevrátilo pamätnú sochu, hoci by práve ona dala legitimitu českému levovi pred múzeum na Vajanského nábřeží, ako navrhuje náš jubilant).

Na tieto a ďalšie úsilie a ideové podnety po novembri organicky nadväzujú iniciatívy smerujúce k emancipácii Slovenskej republiky (Šesťdesiatjeden rokov k slovenskej identite a ďalšie hnutia, ktorých ciele sa zavrhli politickou deklaráciou zvrchovanosti. Šabík neskôr tento proces nazval intelektuálnou cefalizáciou slovenskej spoločnosti (Diskurz inteligencie v službe spoločnosti, 2000). V knihe Intelektuál ako homo politicus (2007) ju definuje ako trvalú výzvu budovania „kvalitatívnej štátnosti“ v podmienkach európskej integrácie a svetovej globalizácie - transformácie, ktorú vyvolávajú a ktorá kladie enormné nároky na politikov, štátovedcov - na „pastierov národa“, na komplexnosť rozhodovania, ktorého konzekvencie sa podľa Šabika predlžujú a radikalizujú. Intelektuál ako „homo politicus“, politický človek - teoretický politik sa takto - po desaťročnej absencii - opäť dostáva na scénu.

Profesor Šabík aj v tomto čase preferuje myslenie orientované širšie, ako si to vyžaduje jeho odborné literárnovedné a estetické zameranie. Takto aj po novembri 1989 skúma funkciu národného fenoménu v novej meniacей sa Európe (Národný faktor v novej Európe, 1990). Vyhrocuje dilemu jeho negatívneho či pozitívneho myslenia. Zdanlivo paradoxne formuluje otázku, na ktorú by sme si ako Slováci mali odpovedať v deklarovanom postnacionálnej Európe: V akom zmysle je ešte zmysluplné, aby sme sa ešte považovali za národ, keď sme sa už dávno rozhodli byť národom. Sám vie, že Fukuyamovský koniec dejín nenastal, že si národy naďalej pestujú svoju kultúrnu identitu a že Európa naďalej pred spoločným trhom kultúry bude uprednostňovať plodnú diferenciaciu, ktorou sa živí vzájomnosť jej kultúr - v nej vidí vlastný princíp zjednotenej Európy. V perspektíve slovenskej štátnosti tu Šabík nadväzuje na kulturologickú štúdiu Kultúrne zjednocovania - zjednocovanie kultúr (z r. 1996), ktorú neskôr symetricky rozvíja v komentári postupujúcej integrácie (Zjednocovanie kultúr - kultúra zjednocovania, 1999). Ani dnes jeho argumenty kultúrnosti v otváraní otázok minulosti a budúcnosti nestrácajú aktuálnosť, kultúra je podľa profesora Šabíka základ postupujúcej europeizácie našich národov a štátov. Spolu s rastúcim významom kultúry a kulturológie aj v sfére sociopolitickej profesor Šabík čoraz výraznejšie svoj výskum orientuje týmto smerom. Takto skúma aj našu novú etapu prozopadnej orientácie (Ex occidente lux, 2000).

Európsky kontext kultúry je vždy v popredí Šabíkovho traktovania problematiky, ktorú vždy chápe komplexne, v duchu európskeho univerzalizmu. Z takéhoto hľadiska kriticky interpretuje aj zahraničné hry s akceptovaním slovenskej suverenity - hry ako ich nazýva sám: na exklúziu a inklúziu, ktoré, pravdaže iniciovali domáce a zahraničné politické sily a záujmy. Vždy mu ide o akceptáciu Slovenska, o prekonávanie zvyškov hegemonizmu, ktorý neprestáva vytŕčať rožky ani v zjednocujúcej sa Európe.

Historický zástoj kultúry pri konštituovaní slovenskej štátnosti na rozhraní Východu a Západu skúma v referáte, ktorý predniesol na vedeckej konferencii Základy slovenskej štátnosti venovanej 140. výročiu Memoranda slovenského národa a 10. výročiu Deklarácie a zvrchovanosti, Ústavy Slovenskej republiky a jej vzniku (Medzi povedomím a vedomím štátnosti - národná kultúra a štátnosť, 2002). Vyzdvihuje tu iniciatívu kniežaťa Rastislava (Rastica), ktorá v historickom čine solúnskych bratov (ktorý sa dnes opäť účelovo spochybňuje), vytvorila jedinečný precedens, ktorý síce zablokovala Svätopluka krátkozraká ústupčivosť franskej kultúrnej expanzii, ale nikdy sa ho z povedomia Slovákov nepodarilo celkom vygumovať. Jeho oslabenie kultúrneho tmelu národného spoločenstva autor klasifikuje ako varovný odkaz tohto štátnika nám potomkom (absolútny v súvisi s jeho sochou na hrade).

Túto konferenciu som za účasti profesora Šabíka spoluorganizoval s doc. PhDr. Dušanom Čaplovičom, DrSc. a JUDr. Miroslavom Čičom, a takto sme sa dostali aj do bezprostrednejšieho pracovného kontaktu. Myslí, že ho zaujala aj moja kniha Cesta k zvrchovanosti, keďže ju s veľkou akribiou podrobil minucióznemu skúmaniu z hľadiska kontextu

súčasného európskeho filozofického - štátoprávného myslenia a na pozadí protirečivých procesov osamostatňovania a spájania národov a štátov. Zároveň upozorňuje na možné zlyhávania krátkozrakej politiky, ktorá tieto kontexty nespozná alebo ignoruje, takže vlastne iba podlieha samopohybom transformácie.

Na celistvý charakter súčasnej transformácie kultúry po páde komunizmu upozorňuje Šabíkova štúdia Transformácia kultúry (2005). Jej hlavné ohrozenia deformujúce aj demokratické formy spolunažívania občanom v štáte autor vidí v absolutizácii ekonomizmu, ktorú forsiuje globalizácia. (Ako sme už spomenuli, fenoménu globalizácie Šabík venuje sústredenú pozornosť už od konca 60. rokov; samostatne ho analyzuje v štúdiu Svet ako globálna dedina, 2002; Ulrich Beck - vulkanológ globálnej civilizácie, 2003; na jej konkrétne konzekvencie aj z hľadiska organizácie či dezorganizácie spolunažívania ľudí a národov upozorňuje jeho štúdia V akej spoločnosti žijeme, 2005; jej špecifické aspekty autor sleduje v štúdiu Estetizácia ako kultúry a spoločenský fenomén, 2005).

Šabík kriticky analyzuje nové tendencie estetizácie slovenskej spoločnosti, takto interpretuje najmä povrchovú a povrchnú estetizáciu, jej pozitívne hĺbkové filiacie vidí v modeli života ako umeleckého diela. Ako vieme z dejín filozofie, je to aj model estetiky štátu. Na toto myslenie nadväzuje inovatívne aj kulturológ Šabík najmä z aspektu konštituovania slovenskej štátnosti. (Potencie estetiky štátu 2003, a to v kontextoch ekologickej estetiky a estetiky inakosti ako harmonizácie integrácie a diferenciacie). Kulturológ Šabík tu potvrdzuje, že res publica je pre neho aj res intima, a naopak, odvolávajú sa na myšlienku spisovateľa A. Camusa, podľa ktorej „nijaký národ nemôže žiť bez krásy“, ktorá je určená spomínanými tromi aspektmi. Šabíkov koncept estetiky štátu, ktorá sa u nás zanedbáva, vychádza z priamych súvislostí ľudskej polis ako organizácie spolunažívania ľudí, ako ich reflektuje už myslenie antického Platóna bazirujúce na princípe spravodlivosti, vedenia a hudobnej harmónie. Bázou sociálnej sféry je komunikácia, chápanie. To sú aj preferované témy Šabíkovej sociokultúrnej filozofie, ktorú vždy rozvíja v historických kontextoch vývinu slovenskej spoločnosti (pozri cyklus o hermeneutike v Romboide, 1990, č. 1 - 8). Nie náhodou sa Šabík aktívne podieľal na príprave prvého kongresu slovenskej vedy, ktorý popredný predstaviteľ slovenskej vedeckej obce organizovali na počesť konštituovania samostatnej Slovenskej republiky 1993. Šabíkov príspevok sa zaoberá problémom strategickú dôležitosť: Hermeneutikou v interpersonálnej komunikácii (1993). Je to aj úloha, ktorú ukladá slovenská veda budovateľom slovenskej štátnosti. Ak sa vedec Šabík v štúdiu výstizne nazvanej Sapere audi, homo sapiens (2004) zaoberá osudmi súčasnej racionality, ktorá nevelmi preniká do interpersonálnej komunikácie slovenskej komunity, príspevok, ktorým hermeneutik Šabík prispel do ankety Literárneho týždenníka Akí sme, Slováci, (2005) nevyznieva lichotivo. Keď neskôr profesor Šabík komentoval svoju monografiu Názory Ludovíta Štúra na štát a právo (2005), vyzdvihuje najmä „sociálneho géna“ v Ludovítovi Štúrovi. Je to očividne hodnota, ktorú Šabík nadraduje nad všetky ostatné.

Nie je možné vyčerpávajúco opísať speciokulturologické myslenie profesora Šabíka na malom priestore. Azda sa nám predsa len podarilo naznačiť, že otázky komplexu spolunažívania ľudí z aspektu intelektuála ako politického človeka zaujímajú v ňom popredné miesto a jeho myšlienkové podnety sú inšpiratívne aj pre nás štátovedcov a vice versa. Od 60. rokov sa aj v jeho úsiliach spája a podmieňuje zápas o demokratizáciu spoločnosti, kultúry a národa. Aj so svojím pôsobením v podmienkach bývalého systému sa konzekventne vyrovnáva (napríklad v seriáli Pravda sa skrýva v prameni - Fragmenty z vynútených pamätí, 1998, ale aj inde). Vždy vychádza z celoeurópskych súvislostí. Nie je nijaký naivný patriot, vlastnenie mu je cudzie, hoci ako Európan (a to nie iba od nášho vstupu do EÚ), je vždy aj Slovák participujúci na lokálnej identite rodiska - (ako sa k nej hlási v Mojej nitrianskej topofilii, 1998), nezabúda na európske súvislosti slovenskej histórie a kultúry (nielen v Európskom kontexte slovenskej kultúry, 1996), ale od dávna cíti aj potrebu participovať na hodnotách a osudoch planetárneho ľudstva (nielen v štúdiu Na osi ľudského vesmíru, 2000). Národ aj v postnacionálnej perióde dejín Európy však naďalej pokladá - podľa vzoru múdrych hláv osvieteného Západu - za výdobytok európskej kultúry. Preto kladie taký dôraz na platónsko-rawlsovskú spravodlivosť aj vo vzťahoch medzi národmi a ich kultúrami, na princíp vzájomnej akceptácie, ktorá vylučuje všetky formy parazitizmu, upevňovania vlastnej identity na úkor iných. Ak slovenskí intelektuáli napokon predsa len vyviedli svoj národ z prítmnia na svetlo, podľa profesora Šabíka - a v tom sme si zajedno - mali by v tomto úsilí pokračovať, pretože dejiny sa napriek Fukuyamovským proroktám neskončili, ani integrácia a globalizácia by nemali pohlcovať formy a hodnoty, ktoré nevytvorili, ale naopak z nich žijú. Spolužitie národov v novej Európe sa podľa Šabíka môže vydať jedine vtedy, ak sa bude rešpektovať realita historicko-kultúrneho vývinu jej národov, ale aj ekonomických záujmov, keď sa nebude organizovať iba formálna delegovanosť, ale uplatňovať ako politické spoložhodovanie. Politika, ktorú možno v súčasných podmienkach absolutizácie ekonomizmu rehabilitovať iba za pomoci nadnárodnej organizovanosti, neprestáva byť mocenským úsilím, mocensky fundovanou vôľou s cieľom uskutočňovať a presadzovať pozitívne ľudské hodnoty v národnom spoločenstve a v hraniciach európskeho a svetového poriadku. A keďže je moc v dnešných pomeroch čoraz indiferentnejšia vo vzťahu k hodnotám, podľa Šabíkovej rovnomennej knihy Intelektuál ako homo politicus - vzdelanec, by sa opäť mal stať podstatnejším činiteľom komplexnejšieho obnovovania vedomia o hodnotách.

Štát je podľa filozofa Schelera a priori nedokonala forma organizácie spolunažívania ľudí - a takou aj zostane. V ňom si však národy uvedomujú svoje bytie a historickú existenciu, preto je aj dnes nevyhnutné pestovať kritické národné, ale aj integračné povedomie, ktoré sleduje a má sledovať - ako hovorí Šabík - „kvalitatívnu štátnosť“. V tomto originálnom pojme je aj úloha pre rozvíjanie a zhodnocovanie kultúrneho kapitálu, ktorý neprestáva byť bázou aj hospodárskeho a technického pokroku, bez nej podľa Šabíka stráca orientáciu a ohrozuje aj sám zmysel života, civilizácie.

RADOVAN KARADŽIĆ Ilegálny plač

Peklo

Či si si už všimla:

Peklo prešlo
na našu stranu.

Ulicami blúdia honiaci psi
ňuchajú naše nežné pohľady

Už stratilo zmysel

obávať sa smrti
a večnej tmy:

Čo nás čaká tam
stretlo nás už tu

Peklo vyšlo na svetlo
Ukáže sa každému kto chce vidieť
Chrty zožerú naše myšlienky

Miláčik neboj sa strasti
ani našej smrti

Dva hroby sa stanú
nedobytným útočiskom:

Vynoria sa skvelé riešenia
vzplanú v nich naše duše
aby zahasili zdivočené peklo
ktoré prešlo
na našu stranu

Moje práva

Z môjho práva zvýšilo:
maličké okienko
vedie na Veľký Biely Západ

A predsa cezeň vidím
kúsok toho kúsok onoho
jediného vtáčika nikdy celý krdel'
vrchol stromu bohvie
kde nechal koreň
To všetko je viac ako sen
to všetko je menej ako skutočnosť
stvorená iba pre snivanie

Preto moje kroky po cele
nie sú smerodajné
Nikdy neuvidím celok
preplávať za oknom
Do pása vyklonený
nad priepasťou
od pása na dosah zmaru
a ničoty

Z môjho práva mi zvýšilo
pravdaže neúradne
že ťa milujem
ale nikomu ani muk!
Navyše smiem už len plakať
vytrvalo lenže ticho:
Iba trocha sa pohne líce
a tajné slzy zaplavia srdce

Ach ilegálny plač
za najvyššiu cenu!

Košava

To nie je vietor
to je tancaktivá víla
Udrela
aby nás privedla k rozumu

Ale my trčíme
Tvrdohlavo čakáme
na zimozelenovú trosku autobusu
Kedy už konečne príde?
Nech opretekы vyrazíme
ako kurence k vyhriatej kvočke

Tancaktivá zúri na Srbov
lúska hlavy
chce nájsť kvapku rozumu

Vháňa slzy do očí
Provokuje? Posmieva sa?
Tancaktivá ešte prudšie udrie
aby spretrhala nitky
aby rozstrapatila nervy
aby dosiahla svoje

Márnosť nad márnosť
Autobus je tu
vietor osuší slzy
roztancuje smeti
a rozoženie vtáky

Kalemagdan

Ty spíš divotvorný
pod zelenou perinou trávy
A vyzeráš nás
neviditeľným okom

Opatruješ naše strasti
sám v sebe
Divotvorný:
plač v prízemí
aj vtáčika vo výške
sťaté hlavy
aj hrdé kosti v hĺbke
A to všetko spletieš
do jedinej osnovy

Blúdime
pod tvojimi hradbami
ako sa blúdi v tieňoch smrti
Kým čakáme na čára
naš život drvia
ako biele mäso

Divotvorný ty vieš
čo s nami bude
Tvoj krutý smäd
nám vysaje silu
Len žiaľ zostane
len naše väzenie
a naše piesne
na hrote tvojej kopije

Preložili JAN HROBAŘ,
KAREL SÝS
a PAVOL JANÍK

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Solóšnická 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Krížka. - Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje

Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo 1810/97. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

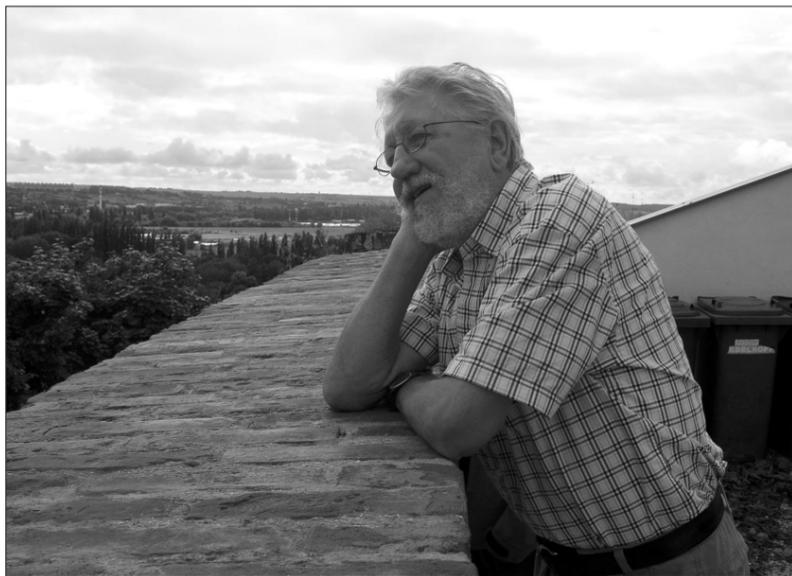
Okrúhle výročie

Vauguste bolo okrúhle výročie tragických udalostí, ktoré veľmi nepriaznivo poznačili život vo vtedajšom Československu na dlhé roky. V noci z 20. na 21. augusta vojská piatich komunistických štátov Varšavskej zmluvy (ZSSR, NDR, Poľska, Maďarska, Bulharska) vtrhli do Česko-Slovenska a postupne obsadili jeho územie a prevzali úplnú kontrolu nad vedením štátu. Samozrejme, toto sa stalo v spolupráci s niektorými predstaviteľmi KSČ, ktorí formálne žiadali Brežneva o zákrok. Približne pol milióna vojakov po zuby vyzbrojených najmodernejšími zbraňami, vrátane lietadiel (800), tankov (6 300), kanónov (2 000) a jednotiek s raketovými zbraňami, ako praví okupanti nemilosrdne potlačali každý prejav nesúhlasu, nevyimajúc ani strelbu do civilného obyvateľstva a zavraždili tak mnoho nevinných občanov. Napríklad v Bratislave pred univerzitou vysokoškolskú Danu Košanovú a na námestí SNP niekoľko ďalších. Alexandra Dubčeka a hlavných predstaviteľov vlády odvliekli do Moskvy. Tak teda skončila Dubčekova snaha o „socializmus s ľudskou tvárou“. Tieto udalosti natrvalo zmenili aj môj život, lebo boli príčinou mojej emigrácie do Kanady.

V tom čase som popri povolani slobodného umelca - výtvarníka pracoval aj v Slovenskej televízii v Bratislave ako šéf grafického oddelenia. Samozrejme, väčšina občanov Slovenska nesmierne vítala dubčekovské zmeny a s ochotou sa pustila do poľudšťovania nášho života tak tvrdo gniaveného komunistickou totalitou. Týždeň pred okupáciou som sa vracal s rodinou a s rodinami dvoch kolegov z televízie z dovolenky v Chorvátsku na polostrove Peliešac. Keď sme sa v Maďarsku blížili k hraniciam Slovenska, prekvapili nás ohromné kolóny vojenských áut, tankov a diel, ktoré ako my smerovali k našim hraniciam. To sa mi zdalo nenormálne a začal som si uvedomovať, že sa pripravuje niečo veľmi vážne. Keď sme potom po návrate domov sledovali vývoj udalostí, s niekoľkými kolegami v televízii sme si uvedomili, že stretnutie Dubčeka s Brežnevom a s predstaviteľmi Varšavskeho paktu sú omnoho viac ako formálne. Až teraz sme pochopili skutočný význam vyhlásenia o „Brežnevovej doktríne“ na stretnutí predstaviteľov komunistických strán Varšavskeho paktu, ktoré sa uskutočnilo v Bratislave 3. augusta 1968. V tomto vyhlásení sa jasne hovorí, že socialistické štáty nie sú úplne suverénnymi subjektmi, ale majú obmedzenú a iba čiastočnú suverenitu. Na základe týchto udalostí som skutočne s veľkou nechutou odchádzal 20. augusta večer so šéfkou oddelenia kostýmov a asistentom Marošom posledným lietadlom do Prahy, kde sme mali nasledujúci deň na Barandove vybrať kostýmy pre televíznu hru „Ako sa chuťou zabíja drak“, ktorej scénu som navrhoval ja. Keď sme po polnoci pristáli na letisku v Prahe, prekvapilo nás, že

sme nevideli žiadne uniformované personal a že nás ľudia v civile po opustení lietadla nakomandovali do jednej budovy, odkiaľ nás po dlhom čase autobusom prepravili do mesta. Ubytovanie sme mali v hoteli Paríž, kde mala bratislavská televízia vždy rezervované izby. V hoteli nám s veľkým ospravedlňovaním na recepcii oznámili, že z dôvodov medzinárodného kongresu naše izby obývajú cudzinci,

ale nám zabezpečili ubytovanie vo vysokoškolskom internáte, kde nás taxikom okamžite prevezú. Neboli sme touto novinou veľmi nadšení. Počas jazdy taxikár počúval viedenskú rozhlasovú stanicu, ktorá vysielala populárnu hudbu. Odrazu vysielanie hudby prerušili a v mimoriadnom spravodajstve oznámili, že v noci o 24. hodine vojská Varšavskeho paktu prekročili hranice ČSSR a začali okupáciu krajiny. Taxikár v šoku zastavil auto. Našťastie, bola noc a na ceste nebola veľká premávka. Povedali sme mu, aby nepokračoval v ceste, ale sa okamžite vrátil do hotela Paríž. Na spiatocnej ceste do hotela sme videli na Václavskom námestí prvé skupiny mladých ľudí, ktorí skandovali „Dubček, Dubček...“ Hotelová spoločenská miestnosť, kde bola umiestnená televízia, bola preplnená cudzincami. Tí nervózne počúvali spolu s ich tlmočníkmi televíznu hlásateľku, ktorá oznamovala smutnú zprávu a vysvetľovala, že okolo jedenástej večer sovietske „civilné“ lietadlo požiadalo letisko v Prahe o núdzové pristátie a keď pristálo, vyhrnulo sa z neho množstvo civilov hovoriacich po česky, ktorí okamžite poobšadzovali všetky budovy, personal letiska uzavreli v jednom baraku a sami začali usmerňovať civilné aj vojenské dopravné lietadlá, ktoré už boli vo vzduchu nad Prahou a z ktorých sa po pristátí vychrlili kamióny s vojskom a pancierové vozidlá, ktoré okamžite a rýchlo prešli do mesta a tam začali obsadzovať všetky dôležité budovy, počnúc vládnymi. Taktiež oznamovala o prekročení hraníc vojskami Varšavskeho paktu. Odrazu sme počuli v jej pozadí paľbu zo samopalov. Hlásateľka nato oznámila, že musí končiť. Na obrazovke sa objavila česko-slovenská vlajka za doprovodu česko-slovenskej hymny. Na naše prekvapenie

všetci cudzinci vstali a s rešpektom stáli až do skončenia hymny. Niektorí mali v očiach dokonca slzy. Mne stekali po tvári v plnom prúde. Odrazu, tesne pred koncom hymny, obrazovka zmlkla. Pretože všetci cudzinci ubytovaní v hoteli na vlastných autách okamžite opustili Prahu a pretože sme vôbec nevedeli, kedy sa budeme môcť vrátiť do Bratislavy, recepčná nám dala izbu na poschodí s balkónom do tichej uličky. Oproti nám trochu vpravo bola zadná strana nového nedávno otvoreného hotela Dukla.

Spánok vôbec neprichádzal do úvahy. Ráno sme sa vybrali do ulíc, ktoré boli plné tankov a pancierových áut, pred ktorými stáli vojaci so samopalmi. Všimol som si, že to boli sovietski vojaci, väčšinou ázijskej rasy. Ľudia ich obkľúčili a rôznymi spôsobmi im dohovárali, že konajú zle a nehumánne. Odrazu sa motor jedného tanku rozrazil a začal sa pohybovať proti civilom. Ak nechceli, aby ich pásy tanku rozmliaždili, museli rýchlo ustúpiť. A toto sa opakovalo skoro so všetkými tankami. Malé námestie pred budovou rozhlasu bolo preplnené ľuďmi, ktorí s nadšením počúvali rozhlasového hlásateľa, zhodou okolností Slovák, ktorý z balkóna vyjadroval nesmierne sklamanie a úžas nad surovosťou okupantov. Odrazu sa objavilo niekoľko tankov a spustili paľbu do budov. Všetci sme sa v zmlútku rozutekali a poschovávali kde sa dalo. Rozhlas a niekoľko budov bolo zdemolovaných. Keď sme sa potom vracali do hotela, zbadali sme, že po stenách sa začali objavovať rôzne nápisy, či letáky vyjadrujúce rôznymi formami protesty proti okupácii. Ale aj mená zradcov a ich čísla áut. V hoteli nám povedali, že hotel je skoro prázdny a na niekoľko hostí, vrátane nás a budú sa o nás starať bezplatne. Keď sme pozdžitejšie na balkóne uvažova-

li, čo ďalej, znezdary prišli do uličky medzi našim hotelom a hotelom Dukla dve pancierové autá a medzi nimi limuzína. Zastali pred zadným vchodom do hotela Dukla a z limuzíny vystúpil Vasil Biľak s dvoma ruskými generálmi. Biľak zbadal plagát nazývajúci práve jeho zradcom a kolaborantom s okupantami.

Pokúšal sa ho strhnúť, ale nepodarilo sa mu to, a tak nakoniec vošiel s generálmi zadným vchodom do Dukly. Večer nám recepčná oznámila, že ráno o 8. hod. vraj odchádza prvý vlak do Bratislavy.

V Bratislave bola situácia podobná ako v Prahe. Ulice plné ľudí, veď prakticky nikto nepracoval, steny a výklady plné nápisov a plagátov proti okupácii. Napriek celej tej smutnej tragédii pamätám si aj niekoľko momentov aspoň na malý úsmev. Kolegovia z televízie mi povedali, ako Sovieti obsadzovali budovu televízie. Dvaja dôstojníci v sprievode šéfa nočného vysielania pristúpili k výťahu. Bol to takzvaný paternoster, ktorý sa pomaly bez zastavenia pohybuje oboma smermi a ľudia môžu vystúpiť a nastúpiť kedykoľvek za jazdy. Obaja sa na toto čudo hodnú chvíľu dívali, až konečne jeden z nich povedal: „Čort kaka-ja mašina, odkuda ty išoš!“ Keď vošli do miestnosti centrálnej réžie, kde bolo niekoľko monitorov, na ktorých zamestnanci sledovali priebeh vysielania z rôznych aspektov, jeden vojak dal rozkaz okamžite ukončiť vysielanie. Keď sa z našich nikto nepohol, vzal za ruku najbližšieho k prvému monitoru a rozkázal mu, aby ho zastavil. Zamestnanec otočil vypínač na pravej strane monitoru a samozrejme - obrazovka zhasla. Vojak potom pokračoval od monitora k monitoru a postupne všetky vypol. Otočiac sa k veliteľovi v nádeji, ako dobre svoju robotu vykonal, zahlásil: „Súdrh kapitán, zastavil som televízne vysielanie.“

Rozhlas už v plnej miere vysielal protiokupačné informácie a podával si informácie ako štafetu prostredníctvom svojich stanic zo západu až na východ krajiny. S niekoľkými kolegami z televízie sme uvažovali, že musíme aj my niečo urobiť. Rozhodli sme sa teda, že sa

pokusíme urobiť aspoň provizórne vysielanie, i keď to bude vyslanie len na malý okruh, pravdepodobne pre Bratislavu a okolie. Všetky budovy televízie boli však obsadené a strážené vojakmi. Potrebovali sme vysielacie vybavenie. Overovali sme si všetky možnosti. Odrazu sme s prekvapením zistili, že v štúdiu v bývalej tržnici pri Manderláku neboli žiadni vojaci. Zrejme nevedeli, že aj tam je štúdio, ktoré vzniklo len pred pár mesiacmi. A tak sme nie hlavným, ale pre istotu bočným, nenápadným vchodom došli a zobrali sme si odtiaľ všetko potrebné. S kolegynou Balgovou, pracovníčkou detskej redakcie, sme šli pred Národné divadlo, kde na lavičkách posedávali herci, keďže divadlo bolo taktiež obsadené vojakmi. Opatrne sme sa opýtali niektorých, o ktorých sme vedeli, že sú spoľahliví, či by boli ochotní spolupracovať na podzemnom vysielaní. Keď sme mali dost' záujemcov, začali sme organizovať program. Pozostával zo stručných správ, z rozhovoru s nejakou osobou, podľa možnosti významnou, ktorú sme taktiež opatrne kontaktovali, a z recitácie básni slovenského klasika niektorým hercom. Z bezpečnostných dôvodov nikto okrem troch z nás nevedel do poslednej chvíle, odkiaľ sa bude vysielat' a patričných ľudí sme tesne pred vysielaním vyzdvihli pred kaviarňou Dukla. Vysielali sme len hodinu zo súkromného domu, aby sme zamedzili lokalizovaniu miesta. Potom sme sa premiestnili do nového domu a po hodinovom odmlčaní sme sa znova ohlásili.

Popritom sme v suteréne pod predajňou Diela na námestí SNP tlačili protiokupačné letáky, ktoré sme potom na rôznych miestach v meste rozhadzovali medzi ľuďmi. Aj o tejto aktivite vedela len vedúca predajne. Poznávacím heslom bola veta: - prišiel (prišla) som si po Bazovského - ona potom zaviedla osobu do suterénu k tlačiarenskému stroju. Toto všetko sme robili až do návratu Dubčeka z Moskvy. Keď po návrate v televízii oznámil občanom so slzami v očiach, že to nebola okupácia, ale bratská pomoc a že v Moskve on, Svoboda, Černík, Smrkovský a Špaček podpísali dohodu o zotrvaní sovietskych vojsk v našej krajine na neurčito, vedeli sme, že to je koniec. A tak sme s vysielaním skončili.

Niekoľko dní po obnovení regulárneho televízneho vysielania ma zavola riaditeľ Vrabec do svojej kancelárie a dal mi hárok papiera, aby som si ho pozrel. Vrabec bol členom strany, ale bol veľmi dobrý človek. Keď som si pozrel papier, zistil som, že to bol zoznam mien všetkých nás, čo sme robili toto podzemné vysielanie. Keď som mu hárok papiera vrátil, tak mi povedal, že mu ho dali Rusi. Bolo mi hneď jasné, čo mi chcel naznačiť, a tak po opustení kancelárie som ani nešiel do úradu, ale rovno na parkovisko a odtiaľ domov a oznámil som manželke, že emigrujeme.

TIBOR KOVALIK, Québec

V septembri roku 1238 kráľ Belo IV. udelil Trnave mestské privilégia a Trnava sa tak stala prvým slobodným kráľovským mestom na území Slovenska. Odvtedy uplynulo 770 rokov a Trnava vyhlásila rok 2008 za rok mesta a na jeseň chystá veľké oslavy svojho jubilea. No už koncom júna sa uskutočnilo podujatie, ktoré vzdalo hold Trnave, i keď s organizovanými oslavami priamo nesúviselo. Na otvorení 17. ročníka hudobného festivalu Dobrofest - Trnava, venovaného pamiatke slovenského rodáka Jána/Johna Dopyeru, ktorý v polovici 20. rokov uplynulého storočia vynášiel v USA rezofofonickú gitaru-dobro, americký dobroista Ferrell Stowe z Nashville prezentoval svoj nový sólový album. Atmosféra jubilejného 15. ročníka Dobrofestu pred dvomi rokmi, i samotné mesto Trnava zapôsobili na neho tak, že sa rozhodol Trnave venovať svoje nové cédečko a nazval ho Trnava. Novinka, na ktorej obale dominujú trnavské veže, obsahuje aj dve skladby, ktoré priamo nesú názov mesta. Tá prvá sa volá jednoducho - Trnava. Táto hudobná povta Trnave je pekná inštrumentálna skladba v príjemne zasnívanej country nálahe, ktorú si záujemci môžu kedykoľvek vypočuť na internetovej stránke Dobrofestu: www.dobrofest.sk. Ferrell Stowe ju nahral spolu so svojimi priateľmi, so špičkovými hudobníkmi z kolískej americkej country music, z Nashville.

Američan zložil hold Trnave

Na zadnej strane obalu cédečka si môžeme prečítať: „This record is dedicated to the town and its people.“ Skladba i celé cédečko je venovaná Trnave a jej obyvateľom, ktorí spravili na Ferrelle Stowe pri jeho predchádzajúcej návšteve veľký dojem svojou priateľskosťou, srdečnosťou a pohostinnosťou. Ten dojem musel byť skutočne hlboký, lebo na cédečku sa nachádza aj ďalšia skladba, tentoraz s názvom Return to Trnava, teda Návrat do Trnavy. A návrat 64-ročného amerického umelca do Trnavy nebol len symbolicko-hudobný, ale aj skutočný, lebo Ferrell Stowe prišiel na Slovensko až z Ameriky, aby svoje nové CD s názvom Trnava prezentoval v Trnave osobne. Úlohy krstných otcov sa ujali primátor mesta Trnava Ing. Štefan Bošnják a predseda Trnavského samosprávneho kraja Ing. Ti-

Ferrell Stowe

Mimočodom, nebolo to prvýkrát, čo sa odozva Dobrofestu objavila zhmotnená v hudobnej forme.

bor Mikuš, ktorí novinku spoločne poliali dobrovičkou a úprimne jej zaželali množstvo poslucháčov na celom svete.

Pekné hudobné gesto Ferrella Stowe, ktoré taktó nečakane prispelo k tohtoročnému jubileu mesta, je len jedným z počínov, ktorými Dobrofest už od roku 1992 otvára Trnava a s ňou i celému Slovensku doslova dvere do sveta. Pokiaľ sa na jednej strane pekné slovenské slovo DOBRO dostalo prostredníctvom Dopyerovho vynálezu, jeho rezofofonickej gitary, do slovníka hudobníkov na celom svete, na druhej strane trnavský Dobrofest prispel zasa k tomu, že aj v Amerike sa vie o slovenskom pôvode vynálezcu a v priebehu uplynulých sedemdesiatich ročníkov dostal Trnava ako dejisko jedinečného festivalu do povedomia na medzinárodnej hudobnej scéne.

Pobyt na Dobrofeste v Trnave už inšpiroval tvorbu viacerých umelcov. Napríklad veterán americkej country scény, dobroista Robert Tut Taylor z Nashville, zložil po návšteve Trnavy v roku 1995 skladbu Long Way To Trnava (Dlhá cesta do Trnavy). Podobne aj americká speváčka a vynikajúca hráčka na dobro Mary Flowerová, ktorej umenie sme mohli obdivovať na Dobrofeste roku 1997, nahrala po návrate domov skladbu s názvom Slovak Stomp. Ďalší známy Američan, viacnásobný nositeľ titulu Dobrista roka a člen slávnej bluegrassovej skupiny Blue Highway Rob Ickes, napísal v booklete svojho sólového albumu Slide City z roku 1999, že bez účinkovania na Dobrofeste, by tento album vôbec nevznikol. Nemecké duo Slidkick ponúklo zasa v roku 2001 na svojom CD Big Sister peknú, no smutnú pieseň Leaving Trnava (Opúšťam Trnavu), v ktorej speváčka Gabi Weberová spievala o rozlúčke s Trnavou po skončení Dobrofestu. O Trnave, ktorú premenoval na Dobro Town, spieval v rovnomennej piesni aj americký country spevák Willie Jones a speváčku Wil Maringovú, ktorá vystupovala na Dobrofeste s medzinárodným bluegrassovým súborom Shady Mix, pobyt na Slovensku, ktoré jej silne pripomínalo oblasť na juhu Missourí, kde vyrástla, inšpiroval k zloženiu piesne s názvom Reminds Me Of Missouri (Pripomína mi Missouri).

PETER RADVÁNYI